

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauringute instituut

Roberta Erkmaa
FIRE-LIIKUMINE EESTIS

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Leonore Riitsalu, PhD

Tartu 2023

Autorsuse deklaratsioon

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 9698

Roberta Erkmaa, 09.05.2023

Annotatsioon

Antud bakalaureusetöö eesmärk on uurida, milline on FIRE-liikumine Eestis ning milline on FIRE-liikumise järgija olemus – isiksus, väärtused, eesmärgid, kokkupuude finantsharidusega. Uurimisküsimustele vastamiseks viidi läbi küsitlusuuring Eesti investeerimiskogukondade seas. Põhiliste tulemustena saab välja tuua, et Eesti investeerimiskogukondade liikmed ei ole FIRE-järgijad. Seetõttu keskendus tulemuste kirjeldamine Eesti investeerimiskogukonna liikme profiili kirjeldamisele ehk kogu valimi analüüsimisele. Samuti saab öelda, et erinevalt FIRE-järgijatest ei minimeeri Eesti investeerimishuvilised oma kulusid ning võlgu, vaid tekitavad lisasissetulekuid, et varasid kasvatada – nad ei loobu tänasest tarbimisest, et tulevikus oleks parem.

Eesti investeerimiskogukonna liige on kõrge ekstravertsusega, kõrge nõustumisvalmidusega, kõrge meelekindlusega, kõrge neurotilisusega ning kõrge avatusega. Nad väärtustavad säästlikku ning jätkusuutlikku elustiili, säästlikku tarbimist ning teadlikku tarbijakäitumist, tarbimise vähendamist, süsinikujalajälje vähendamist, keskkonnasäästlikkust ning minimalismi. Nende investeerimiseesmärgid on mitmekesised – mitte raha teenimise pärast tööd teha, varakult töötamise lõpetamine, rahalise tuleviku kindlustamine, pere/sõpradega rohkema aja veetmine, otsustusvabadus, reisimine ning põnevus. Väike osa Eesti investeerimiskogukondade liikmetest on finantsharidusega kokku puutunud haridussüsteemis. Suur osa vastajaid on rahatarkuse kohta iseseisvalt infot otsinud. Tulemused näitasid, et finantsvabaduse saavutamine on Eesti investeerimishuvilistele oluline.

Sisukord

Annotatsioon	3
Sissejuhatus	6
1. Teoreetiline raamistik	8
1.1. Põhimõisted.....	8
1.1.1. FIRE-liikumise mõiste	8
1.1.2. Finantsvabaduse mõiste	9
1.1.3. Varakult pensionile jäämise mõiste	10
1.2. Mõõdetavad muutujad	11
1.2.1. Isiksus	11
1.2.2. Väärtused ja eesmärgid.....	12
1.2.3. Kokkupuude finantsharidusega.....	13
2. Metoodika	15
2.1. Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused.....	15
2.2. Valim.....	15
2.3. Andmete kogumise meetod.....	15
2.4. Andmete analüüsimise meetod ja protsess	18
3. Tulemused.....	19
3.1. Kirjeldav statistika	19
3.1.1. FIRE-liikumise järgimist uurivad väited	20
3.1.2. Isiksuseomadused	21
3.1.3. Väärtused	22
3.1.4. Investeerimiseesmärgid ja kokkupuude finantsharidusega.....	23
3.2. Regressioonide tulemused	25
3.2.1. FIRE liikumisele omased tunnused	25
3.2.2. FIRE tunnused ja isiksuseomadused ning finantsharidusega kokkupuude.....	26

3.2.3. FIRE tunnused ja eesmärgid	29
3.2.4. FIRE tunnused ja väärtused	32
4. Järeldused ning arutelu	34
4.1. Isiksuseomadused	34
4.2. Väärtused	35
4.3. Eesmärgid	35
4.4. Kokkupuude finantsharidusega.....	35
4.5. FIRE tunnused	36
4.6. Soovitused poliitikakujundajatele.....	38
Kokkuvõte.....	40
Summary	42
KASUTATUD KIRJANDUS	44
Lisa 1.....	48
Lisa 1 järg	49
Lisa 2.....	50
Lisa 3.....	51
Lisa 3 järg	52

Sissejuhatus

Euroopas valitseva sõja, energiakriisi ning inflatsiooni tõttu on üha aktuaalsemaks muutumas oskused oma rahaga ümber käia ning kuidas olla säästlik ja kokkuhoidlik. Need teemad on muutumas üha olulisemaks nii ettevõtetele kui ka poliitikakujundajatele (Brüggen, Hogreve, Holmlund, Kabadayi, & Löfgren, 2017:228). Rahaline heaolu on üksikisikule väga oluline ning mitmed uuringud on näidanud, et sellel on suur mõju üldisele heaolule (Brüggen *et al.*, 2017:229; Netemeyer, Warmath, Fernandes, & Lynch Jr., 2018). Hojman, Miranda ja Ruiz-Tagle (2016) leidsid, et depressioonisümptomid ning laenukoorem on omavahel positiivses korrelatsioonis ehk mida suurem on laenukoorem seda suurem on depressiivsete sümptomite skoor. Dunn ja Mirzaie (2012:14) leidsid, et võlgadel on suur mõju ka tervisele, pereelule, töö tulemuslikkusele ning ka ühiskonnale laiemalt.

Palju rohkem on hakatud rääkima ka investeerimisest, eelkõige pensioni kontekstis. FIRE-liikumine (*Financial Independence, Retire Early*) keskendub kokkuhoidlikkusele (majapidamiskulude ning võlgade minimeerimine ning minimalism), samal ajal kasvatades varasid ning investeringuid. Kuigi FIRE-liikumine keskendub arukale rahaasjade korraldamisele, siis seda teistsuguses võtmes – säästmisega minnakse võrdlemisi äärmusesse. Nende eesmärk on olla võimalikult säästlikud ning investeerida piisavalt palju, et passiivtulust ära elada ja varakult pensionile jääda ehk lõpetada palgatöö. Suur rõhk on tarbimise vähendamisel ning kõigi kulude üksikasjalikul kirjapanemisel (Taylor & Davies, 2021:695). FIRE järgijate passiivne investeerimisstrateegia põhineb reeglina indeksfondidel, mis tähendab, et nad toetuvad aktsiaturu pikaajalisele trendile (Taylor & Davies, 2021:695). FIRE-liikumist on uuritud vähe – see on ära mainitud vaid üksikuis uurimustes (nt Brüggen *et al.*, 2017; Inkinen, 2021; Perrone, Vickers & Jackson, 2015; Schmidt, 2021; Taylor & Davies, 2021). Muuhulgas leitakse selle liikumise järgijail olevat antikapitalistlik hoiak (Taylor & Davies, 2021). See tähendab, et FIRE-järgijad vastandavad end traditsioonilisele kapitalistlikule töö- ja tarbimismudelile, mille kohaselt peavad inimesed töötama pikki tööpäevi ametikohtadel, millega nad võivad, aga ei pruugi rahul olla.

Eeldus, et kõik elanikud peaksid töötama kuni pensionieani ning säästma ja investeerima ühtemoodi, on domineerinud finantsharidust ja poliitikakujundamist. Selline lähenemisviis ei võta arvesse inimeste sihte ning eluviise. Täitmaks seda lünka keskendutakse antud töös kitsamalt FIRE-liikumise järgijate olemuse uurimisele. Lisaks sekkumiste efektiivsemale suunamisele ja segmenteerimisele aitavad antud töö tulemused poliitikakujundajatel riiklikku rahatarkuse strateegiat (Rahandusministeerium, 2021) paremini rakendada.

Varasemalt on uuritud laiemalt finantsvabadust, rahalist heaolu ning FIRE-liikumise olemust, kuid mitte FIRE-liikumise inimtüüpi ehk milline on tüüpilise FIRE-liikumise järgija isiksus, väärtused, eesmärgid ning finantsharidusega kokkupuude. Antud bakalaureusetöös uuritakse, milline on FIRE-liikumine Eestis ning milline on FIRE-liikumise järgija olemus – isiksus, väärtused (nt väärtustatakse keskkonnasäästlikkust), eesmärgid (kas eesmärgiks on finantsvabadus või majanduslikult paremini kindlustatud pension), kokkupuude finantsharidusega (koolitused, raamatud, kursused).

Töö käigus otsitakse vastust järgnevale uurimisküsimusele:

- 1) Milline on FIRE-liikumise järgija olemus Eestis?

Täpsustavad uurimisküsimused on:

- 1) Milline on tüüpilise FIRE-liikumise järgija isiksus Eestis?
- 2) Millised on tüüpilise FIRE-liikumise järgija väärtused Eestis?
- 3) Millised on tüüpilise FIRE-liikumise järgija eesmärgid Eestis?
- 4) Milline on tüüpilise FIRE-liikumise järgija kokkupuude finantsharidusega Eestis?

Uurimistöö esimeses osas antakse varasema kirjanduse põhjal ülevaade FIRE-liikumise, finantsvabaduse ning varakult pensionile jäämise definitsioonist ning olemusest. Seejärel antakse ülevaade isiksuseomaduste teoriast, FIRE järgijate väärtustest ja eesmärkidest ning kokkupuutest finantsharidusega. Sellele järgneb meetodika kirjeldus, kus tutvustatakse valimit, instrumenti, andmete kogumise ning analüüsimise meetodit. Kolmandas peatükis tuuakse välja uurimistulemused, millele järgneb tulemuste analüüs, järeldused ning kokkuvõte.

1. Teoreetiline raamistik

1.1. Põhimõisted

1.1.1. FIRE-liikumise mõiste

FIRE-liikumise kohta on vähe akadeemilisi uurimusi (Schmidt, 2021; Taylor & Davies, 2021) ning puudub selge definitsioon selle kohta. FIRE-liikumine tähendab finantsvabadust, varakult pensionile jäämist. Taylor & Davies (2021:695) iseloomustavad FIRE-liikumist kui eneseabikogukonda, mille järgijad panevad rõhku kulutuste ja võlgade vähendamisele ning varade kogumisele, mis võimaldab pikas perspektiivis lahkuda tööturult, kuna nende investeeringud on piisavad, et ära elada. Schmidt (2021) kirjeldab FIRE-liikumise all „kokkuhoidlikkuse liikumist“ (*frugalism movement*), mida iseloomustab samamoodi kulutuste ja tarbimise vähendamine ning finantsvabaduse poole püüdlemine. FIRE-liikumine ei ole pelgalt arukas rahaasjade korraldamine, vaid minnakse võrdlemisi äärmusesse. Nende eesmärk on olla maksimaalselt säästlikud – iga väiksema kulu pannakse kirja ning säästetud raha investeeritakse.

FIRE järgijaid iseloomustab kolm omadust: kokkuhoidlikkus, passiivne investeerimisstrateegia, aja kui ressursi maksimeerimine (Taylor & Davies, 2021:695). Oluline on siinkohal välja tuua, et FIRE järgijad on ühiskonda vaadates vähemusgrupp. Neil on keskmisest kõrgem sissetulek, sest nende varasem karjäär on olnud pigem IT- ning finantssektoris (Schmidt, 2021:72; Taylor & Davies, 2021:695; Olen, 2019:93). Tänu sellele on neil võimalik oma kulusid minimeerida ning rohkem säästa. Keskmise FIRE järgijate säästumäär on 50% (Taylor & Davies, 2021:700) ning äärmistel juhtudel ka 60-70% (Schmidt, 2021:71). FIRE järgijad on tarbijakäitumise suhtes väga analüütilised ja kriitilised ning vastandavad end tarbimiskultuurile ja kapitalismile. FIRE järgijatel on hea arusaam enda tarbijakäitumisest – nad on teadlikud oma vajadustest ja soovidest tarbijatena ning nad monitoorivad kuhu ja kui palju nad oma raha kulutavad ning kui palju on igapäeva elus võimalik raha säästa (Schmidt, 2021:71). Näiteks auto omamise asemel kasutatakse ühistransporti või liigeldakse jala või jalgrattaga. Kokkuhoidliku elustiili põhifookus ei ole minimalismil ehk omada nii vähe asju kui võimalik (Dopierala, 2017; Błoński & Witek, 2019), vaid kulutada nii vähe raha kui võimalik (Schmidt, 2021:74).

Kokku hoitud raha pannakse säästusesse ning investeeritakse. Investeerimisstrateegia põhineb aktsiatel, indeksfondidel ning ETF-idel (börsil kaubeldavad fondid) ning loodetakse turu pikaajalisele trendile, mis hakkab tulevikus tootma passiivset tulu (passiivne investeerimisstrateegia) (Schmidt, 2021:71, Taylor & Davies, 2021:695, 700). Nii Schmidt kui

ka Taylor ja Davies rõhutavad finantskirjaoskuse olulisust finantsvabaduse saavutamisel ning olulisel kohal on ka varade kasvatamine. FIRE järgijad eristavad oma elus aktivat ning passivat – lihtsalt öeldes on aktiva varad ning passiva on kohustused. Varade hulka kuuluvad näiteks investeeringud ning kinnisvara, mille pealt teenitakse üüritulu ning kohustuste hulka kuuluvad näiteks auto ning võlad. FIRE järgijate kõige väärtuslikum vara on aeg. Kõigi tegevuste väärtust mõõdetakse kaotatud vaba ajaga ning seda kulutavad näiteks palgatöö ja võlgade tasumine (Taylor & Davies, 2021:696). Vaba aega käsitletakse ka kui ressursina, mille saab panna raha teenima näiteks ettevõtlusega tegeledes või investeerimise kohta õppides (Taylor & Davies, 2021:698). Sellepärast sobib passiivne investeerimisstrateegia FIRE järgijatele hästi, kuna indeksfondid on oma olemuselt passiivsed (ei eelda pidevat turuanalüüsi ehk aktiivset panust) ning on pikaajalise trendiga – see võimaldab maksimeerida vaba aega (Taylor & Davies, 2021:702).

1.1.2. Finantsvabaduse mõiste

Finantsvabadust on võimalik defineerida erineval viisil ning akadeemilises kirjanduses kasutatakse mõisteid „finantsvabadus“ ja „finantsiline iseseisvus“ paralleelselt. Perrone *et al.* (2015:196) defineerivad finantsvabadust kui „seisundit, mille puhul on indiviidil püsiv sissetulekuallikas, mis ei sõltu palgatööst ning on piisav soovitud eluvalikute finantseerimiseks“. See tähendab seda, et kaob vajadus palgatöö järgi ning sellest saab valik – kas käia tööl, millises mahus käia tööl, kas olla palgatöötaja või iseendale tööandjaks. Sarnaselt käsitleb finantsvabaduse mõistet ka Schmidt (2021:74) – kaob sõltuvus palgatööst, et nii-öelda pinnal püsida. Samas mõtestatakse finantsvabadust ka kui iseseisvust vanematest, mis võimaldab noorel täiskasvanul oma vanematest lahus elada ning ise oma rahaasjade eest hoolt kanda (Xiao, Chatterjee, & Kim, 2014:396-397).

Siiski, kõigis käsitlustes tuuakse välja indiviidi vabadus. Finantsvabadus tähendab olla vaba oma otsustes – vabadus valida, mida teha ning millal teha (Rubin & Spaht, 2010:11). Samuti võimaldab finantsvabaduse saavutamine saada sõltumatuks palgatööst (Perrone *et al.*, 2015:196; Schmidt, 2021:74). See ei tähenda ilmtingimata seda, et indiviid on rikas (Youngling, 2020:109), kuid kogutud säästud ning üldjuhul ka investeeringud on piisavalt suured, et katta soovitud elatustaset. Seejuures väheneb ka sõltuvus riiklikust pensionist ning pensionifondidest (Youngling, 2020:109). Kuna rahaasjad on korras ning saavutatud vabadus võimaldab kasutada oma aega nagu tahetakse, siis on võimalik keskenduda oma heaolule – nt ronida karjääriredelil, vahetada ametit, teha vabatahtlikku tööd mittetulundusorganisatsioonis. Brüggén *et al.* (2017) ei defineeri finantsvabaduse mõistet, kuid kasutavad seda mõtestamiseks

lahti rahalist heaolu. Nende käsitluses on finantsvabadus osa indiviidi finantsilisest heaolust ning finantsvabaduse saavutamine võimaldab teha elulisi otsuseid ilma, et peaks raha pärast muretsema (Brüggen *et al.*, 2017:230).

Kuigi erinevates artiklites defineeritakse ning käsitletakse finantsvabadust erinevalt on neil siiski ühised tunnusjooned – finantsvabaduse saavutamine suurendab vabadust, vähendab raha rolli otsuste tegemisel ning vähendab sõltuvust palgatööst. Oluline on välja tuua, et paljudes rahalise heaolu uurimustes nähakse rahalist vabadust just valikuvabadusena, mis on hoopis erinev finantsvabadusest eelmise lõigu tähenduses (Riitsalu, Sulg, Lindal, Remmik & Vain, 2023; CFPB, 2017).

1.1.3. Varakult pensionile jäämise mõiste

Pensionile jäämine on tavapäraselt tähendanud töötamise lõpetamist peale pikaajalist karjääri täiskohaga tööle (Feldman, 1994:285). Pensionile jäämine ei tähenda enam vanaks jäämist ega tööturult täielikult lahkumist. Feldman defineerib pensionile jäämist kui lahkumist pikaajaliselt ametikohalt, mis leiab aset peale keskiga ja mille eesmärgiks on vähendada psühholoogilist pühendumist tööle (Feldman, 1994:287). Ta rõhutab, et pensionile jäämine ei tähenda ilmtingimata tööturult täielikult lahkumist – pensionile jäämine võib tähendada vähenenud töötunde, vähenenud koormust või muutub töö vorm (näiteks täiskohaga tööst saab hooajaline töö, projektipõhine töö või ettevõtlus). Artiklites, mis käsitlevad pensionile jäämist, ei defineerita vanust, millal pensionile jäädakse, aga tuuakse välja, et kirjeldatakse vanemaealiste inimeste käitumist (Feldman, 1994; Beehr, Glazer, Nielson, & Farmer, 2000). Erandiks on FIRE-liikumist ning finantsvabadust käsitlevad artiklid (Taylor, & Davies, 2021; Perrone *et al.*, 2015), kus tuuakse välja, et investeerimise ja raha kogumise eesmärk on jääda pensionile võimalikult vara ning Schmidt (2021:71) toob välja, et sihiks on 40-50 aastasel pensionile jääda.

Kuigi varakult pensionile jäämist on uuritud (Browne, Carr, Fleischmann, Xue, & Stansfeld, 2019; Chen, Hentschel, & Xu, 2018), siis kindlat definitsiooni selle kohta ei ole – Feldman (1994:285) kirjeldab varakult pensionile jäämist kui pikaajaliselt töölt lahkumist enne 65-aastaseks saamist ning Browne *et al.* (2019:73) käsitlevad varakult pensionile jäämist kui pensionile minekut enne seaduses kehtestatud iga. Ka finantsvabadust ning FIRE-liikumist kirjeldatavates artiklites kasutatakse varakult pensionile jäämise terminit, kuid ei defineerita selle tähendust ega kriteeriume. Nii Browne *et al.* (2019) kui ka Chen *et al.* (2018) uurisid varakult pensionile jäämise kavatsusi ning Beehr *et al.* (2000) uurisid pensionile jäämise kavatsusi. Kõikides artiklites tuuakse välja, et rahaasjade eest hoolitsemisel ning pensionile

jäämise kavatsused on omavahel seotud – inimesed, kellel on parem finantsiline seis või, kes on jõukamad saavad minna pensionile varem. Chen *et al.* (2018: 241) töid välja loetelu kriteeriumitest, mil indiviidil on soodne jääda varakult pensionile. Nende seas on näiteks suur kogus sääste, lühike järelejäänud eluiga ning madal elatustase.

1.2. Mõõdetavad muutujad

1.2.1. Isiksus

Suur Viisik (inglise keeles *Big Five*) on teooria inimese isiksuse kohta, mida kirjeldatakse viie dimensiooni abil (Goldberg, 1990). Need viis dimensiooni on neurootilisus, ekstravertsus, avatus kogemustele, nõustumisvalmidus ja meelekindlus. Need viis dimensiooni ei ole omaette tunnused – kõik dimensioonid on väga laiad ning iga termin hõlmab endas suurel hulgal erinevaid spetsiifilisemaid isiksuseomadusi (John & Strivastava, 1999:105).

- Neurootilisus tähendab kalduvust kogeda negatiivseid emotsioone nagu viha, kurbus, ärevus. Neurootilisust iseloomustavad muretsemine, ebakindlus ning temperamentsus (McCrae & Costa, 1987:86). Seega, kõrge neurootilisusega inimestel on suurem kalduvus kogeda negatiivseid emotsioone kui madala neurootilisusega inimestel (Ackerman, 2017). Madala neurootilisusega inimesed tunnevad end enesekindlalt, on rahulikud ning pingevabad.
- Ekstravertsus kirjeldab suhestumist välismaailmaga ning kuidas vaadeldakse inimsuhteid – kas energiat saadakse teiste inimestega aega veetes või üksi olemisest. Ekstravertsust iseloomustavad omadused nagu seltsivus, sõbralikkus ja jutukus (McCrae & Costa, 1987:88; John & Strivastava, 1999:121). Kõrge ekstravertsusega inimesed on seltskondlikud ning jutukad (John & Strivastava, 1999:111). Madala ekstravertsusega inimesed on introverdid ehk vaiksed, reserveeritud ning endassetõmbunud (Ackerman, 2017).
- Avatus kirjeldab intellekti ning kujutlusvõimet – avatus kogeda ja katsetada uusi asju ning võime loovalt mõelda (Ackerman, 2017). Kõrge avatusega inimesed on julged ning loomingulised (McCrae & Costa, 1987:87), kuid madala avatusega inimesed eelistavad rutiini ning eelistavad vähem loomingulisi väljundeid (Ackerman, 2017).
- Nõustumisvalmidus kirjeldab läbisaamist teiste inimestega (Ackerman, 2017) ning seda iseloomustavad omadused nagu usaldus, tagasihoidlikkus ning omakasupüüdmatlus (John & Strivastava, 1999:121). Kõrge nõustumisvalmidusega inimesed on usaldusväärsed, austatud ning empaatilised (Ackerman, 2017). Madala

nõustumisvalmidusega inimesed võivad olla ebaviisakad, sarkastilised ning vaenulikud (Ackerman, 2017).

- Meelekindlus väljendab inimese kohusetundlikkust, ülesannete organiseerimist ning prioritseerimist (John & Strivastava, 1999:121). Kõrge meelekindlusega inimesed on organiseeritud, hea enesedistsipliiniga ning ettevaatlikud (McCrae & Costa, 1987:88). Madala meelekindlusega inimesel puudub siht ning on laisk (McCrae & Costa, 1987:88).

Isiksuse mõju investeerimiskäitumisele on uuritud palju. Näiteks Hamza ja Arif (2019:52) leidsid, et nõustumisvalmidusel on investeerimisotsustele positiivne mõju, kuid neurootilisusel ning avatusel on negatiivne mõju. Paliwal, Bhadauria ja Singh (2018:39) leidsid, et kõrge ekstravertsuse ning nõustumisvalmidusega inimesed investeerisid suurema tõenäosusega investeerimisfondidesse, kuid kõrge neurootilisusega inimesed olid investeerimisfondidesse investeerimisest vähem huvitatud. Cabrera-Paniagua ja Rubilar-Torrealba (2021:6) leidsid muuhulgas, et neurootilisus seostus madalama riskitasemega investeerimisprofiilis ning ekstravertsus seostus kõrgema riskitasemega investeerimisprofiilis. Husnain, Shah ja Fatima (2019:23) leidsid, et kõrge meelekindluse ning kõrge neurootilisusega inimesed kalduvad investeerima pikaajaliselt – kõrge neurootilisusega inimesed teevad seda madala riskitaluvuse tõttu, kuid kõrge meelekindlusega inimesed suudavad lühiajalise rahulduse kõrvale jätta pikaajalise kasu saamiseks.

1.2.2. Väärtused ja eesmärgid

Kuigi FIRE-liikumine keskendub finantsvabaduse saavutamisele ning varakult pensionile jäämisele, siis väärtustavad nad ka säästlikku ning jätkusuutlikku elustiili, mis on kooskõlas investeerimisega. Peamiselt vastandavad FIRE järgijad end tarbimisele – nad vastandavad end kahjulikule ning mittesäästlikule tarbimisele (Schmidt, 2021:73). Muuhulgas vastandatakse end ka kapitalismile. FIRE-liikumine kirjeldab väärtuskonflikti – ühelt poolt vastandatakse end tarbimisele ning kapitalismile ning ollakse nende suhtes väga kriitilised, kuid nad saavad nendest ka otsest kasu (Taylor & Davies, 2021:695, 696). Nad väärtustavad vabadust tarbimisest ning läbi selle vähendavad nad ka oma süsiniku jalajälge ning kahju keskkonnale (Taylor & Davies, 2021:695, 696). FIRE järgijad väärtustavad eetilist ning teadlikku tarbimist (Taylor & Davies, 2021:697). Olulised väärtused FIRE järgijatele on seega säästlik ning kokkuhoidlik elustiil, teadlik tarbijakäitumine ning tarbimise minimeerimine, tarbimisele ning kapitalismile vastandumine ning keskkonna säästmine ja süsiniku jalajälje vähendamine. Antud töös uuritakse vastajate arvamusi ning hoiakuid eelnevalt väljatoodud väärtuste osas.

FIRE järgijate eesmärk on peamiselt finantsvabaduse saavutamine (Perrone *et al.*, 2015:199; Schmidt, 2021; Taylor & Davies, 2021). Perrone jt (2015:199) küsitlesid oma uurimuses Austraalia inimesi, kes olid saavutanud või püüdnud finantsvabaduse poole, et kaardistada nende kogemusi. Vastajad tõid välja põhjused, miks nad investeerimisega tegelema hakkasid ning finantsvabaduse saavutamise endale eesmärgiks võtsid ning tõid välja põhjuseid nagu näiteks palgatööst vabanemine, vabadus valida, mida oma ajaga teha ning oma heaolu suurendamine. Muuhulgas toodi välja ka pere väärtustamist ehk läbi finantsvabaduse saavutamise oli vastajatel võimalik veeta rohkem aega oma perega. Näiteks tõi üks vastanu välja, et finantsvabaduse saavutamine võimaldas tal olla kodune ning osaleda aktiivselt laste kasvatamises (Perrone *et al.*, 2015:206). Ka Taylor ja Daviese (2021:704) uurimuses tõi üks vastanu välja pere olulisuse – ühelt poolt soov olla juures laste kasvatamisel ning teiselt poolt soov pere ülal pidada. Finantsvabaduse saavutamisel on võimalik jääda varakult pensionile ning kontrollida täielikult oma aega. Perrone jt uurimuses tõid vastanud välja ka pensioni kindlustamise. Nende soov oli vältida vanaduspensioni või riikliku pensioni peale lootmist ning nendest mitte sõltumist, kuna see oleks nende jaoks tähendanud liiga madalat sissetulekut (Perrone *et al.*, 2015:204). Antud töös uuritakse vastajate investeerimistekonna alustamise eesmärki – kas eesmärgiks oli saavutada finantsvabadus või kindlustada parem pension.

1.2.3. Kokkupuude finantsharidusega

Finantsharidus on rahatarkuse arendamise protsess (Aarna, Riitsalu & Venesaar, 2021). Rahatarkust selgitatakse kehtivas Eesti elanike finantskirjaoskuse edendamise strateegias kui „oskuste, teadmiste, hoiakute ja käitumise kogumit, mis on vajalik arukate otsuste tegemiseks rahaasjades ja oma pere majandusliku heaolu tagamiseks“ (Rahandusministeerium, 2021). Finantshariduse mõju inimeste käitumisele on palju uuritud ning erinevad uurimused näitavad, et selle mõju on positiivne ning märkimisväärne. PISA 2018. aasta finantskirjaoskuse uuringu tulemused näitasid, et Eesti kooliõpilastest on 39% vastanutest õppinud rahaasjadega ümberkäimist spetsiaalses tunnis ning 52% on seda õppinud muu õppeaine osana (Riitsalu, 2020:16). Lisaks leiti, et finantskirjaoskuse tasemega on positiivselt seotud teistesse õppeainetesse ja õpikute sisusse integreeritud rahatarkuse teemad (Riitsalu, 2020:29). Kooliõpilasi uurisid ka Carlin ja Robinson (2012) ning Brown, Grigsby, Klaauw, Wen ja Zafar (2016). Carlin ja Robinson uurisid, kas eelnev kokkupuude finantsharidusega mõjutab osalejate otsustusprotsessi rahaasjadega seotud küsimustes. Uuringus osalesid kaks gruppi (üks grupp oli eelnevalt osalenud finantskirjaoskuse koolitusel ning teine mitte), kes läbisid mõlemad näidissimulatsiooni tarbija finantsteemade kohta (finantsinstitutsioonid, maksud,

eelarvestamine jne) (Carlin & Robinson, 2012). Tulemused näitasid, et enne ja peale õpinguid simulatsiooni läbinud õpilaste säästumäär oli peale õpinguid neli korda suurem, nad maksid võlad kiiremini ära ning kulutasid vähem raha meelelahutusele ja väljas söömisele (Carlin & Robinson, 2012:306). Brown *et al.* uurisid noorte täiskasvanute võlakäitumist ning leidsid, et kokkupuude finantsharidusega mõjutab positiivselt võlgade levimuse vähenemist ning võlgade tagasimaksmise paranemist (Brown *et al.*, 2016:2515, 2517).

Lisaks on leitud, et mitme kokkupuute kaudu (näiteks keskkoolis, ülikoolis ning töökohal) saadud finantsharidus omab oluliselt suuremat mõju kui ühekordsel kokkupuutel saadud finantsharidus (William & Wagner, 2022:12). Veel on leitud, et finantshariduse õppekavad töötavad ning mõjutavad positiivselt finantskirjaoskust (Salas-Velasco, 2022:11; Beckker, De Witte & Van Campenhout, 2021), finantsharidusel on positiivne mõju finantskäitumisele (Kaiser, Lusardi, Menkhoff & Urban, 2022:270) ning tarbija finantsvõimekusele (Chen, Lu & Wang, 2022:11).

Kuigi eelnevalt on kirjeldatud finantshariduse mõju erinevatele aspektidele, siis antud töö eesmärk ei ole uurida ega mõõta uurimuses osalejate finantskirjaoskust ega teadmiste taset, vaid kas ja mil määral on neil olnud kokkupuude finantsharidusega.

2. Metoodika

2.1. Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused

Antud bakalaureusetöös uuriti, milline on FIRE-liikumine Eestis ning milline on FIRE-liikumise järgija olemus – isiksus, väärtused (nt väärtustatakse keskkonnasäästlikkust), eesmärgid (kas eesmärgiks on finantsvabadus või majanduslikult paremini kindlustatud pension), kokkupuude finantsharidusega (koolitused, raamatud, kursused).

Töö käigus otsiti vastust järgnevale uurimisküsimusele:

- 1) Milline on FIRE-liikumise järgija olemus Eestis?

Täpsustavad uurimisküsimused olid:

- 1) Milline on tüüpilise FIRE-liikumise järgija isiksus Eestis?
- 2) Millised on tüüpilise FIRE-liikumise järgija väärtused Eestis?
- 3) Millised on tüüpilise FIRE-liikumise järgija eesmärgid Eestis?
- 4) Milline on tüüpilise FIRE-liikumise järgija kokkupuude finantsharidusega Eestis?

2.2. Valim

Uurimistöö valim koostati eesmärgipärase valimi põhimõttel ehk uuritavad valiti kindlate kriteeriumite alusel.

Uurimistöö valimisse valitud inimeste esimene kriteerium oli kuulumine investeerimiskogukonda või -klubisse. Kuna Eestis ei ole eraldi FIRE-kogukonda või FIRE'ist huvitatud inimesi koondavat kogukonda, siis leiti, et uurimistöö valimisse sobilikud inimesed võib leida just investeerimiskogukondadest ning -klubidest. Teiseks kriteeriumiks oli investeerimisportfelli omamine olenemata suurusest. Valimisse kuulub 306 inimest.

2.3. Andmete kogumise meetod

Antud uurimistöös kasutati kvantitatiivset lähenemist. Andmete kogumiseks viidi läbi küsitlusuuring, kuna eeldati, et valim koosneb paarisajast inimesest ning see võimaldab uurida rahatarkuse, väärtuste, eesmärkide ning isiksuse vahelisi seoseid FIRE-liikumise järgimisega. Andmete kogumisel oli eesmärgiks saada statistilisi andmeid kirjeldamiseks kui palju uuritavaid tunnuseid esineb ja loomaks nende alusel profiilid (FIRE-järgija ja FIRE mitte järgija). Andmed koguti elektrooniliselt kasutades LimeSurvey keskkonda. Andmeanalüüsimeetodiks on valitud regressioonanalüüs, kuna sooviti uurida sõltumatute tunnuste mõju sõltuvate tunnuste esinemisele.

Küsitlus viidi läbi LimeSurvey keskkonnas ajavahemikus 14.03.2023-03.04.2023. Küsitlus oli vabatahtlik ning tagati vastajate anonüümsus. Küsimustikku jagati mitmes *Facebooki* grupis (Naisinvestorite klubi, Kogumispäevik, Investor Toomase Investeerimisklubi kogukond, Finantsvabadus), LHV finantsportaalil ning e-kirja teel kahele investeerimisklubile ning -kogukonnale (Tartu Ülikooli Investeerimisklubi ja FreeMinds Estonia). Andmete kogumiseks valiti elektrooniline ankeetküsitlus, kuna see võimaldas jõuda paljude inimesteni.

Küsitlus koosnes seitsmest osast (vt lisa 1). Küsimused koostati lähtudes peatükkides 1.1.1, 1.2.2 ning 1.2.4 käsitletud teooriast ning omapoolse panusena lisati mõned küsimused, mis on teemapüstitust käsitledes olulised. Lisaks kasutati küsitluses kahte instrumenti – *Big Five Inventory* küsimustik isiksuse viie dimensiooni hindamiseks (vaata Rammstedt & John, 2007) ning finantsriskitaluvuse hindamise küsimustikust võetud küsimus riskialtisuse hindamiseks (vaata Grable & Lytton, 1999:170).

Esimene osa koosnes väidetest, millega hinnati seda, kas vastaja on FIRE-järgija või mitte. Esitatud oli viis tegurit, mis on FIRE-liikumisele iseloomulikud – kulutuste ning võlgade vähendamine ja varade kogumine, passiivne investeerimisstrateegia, vaba aja maksimeerimine, võimalikult noorelt töötasu teenimise lõpetamine ning tarbimise vähendamine. Väiteid tuli hinnata neljapallisel skaalal, kus 4 tähistas kõrgeimat hinnangut ehk täielikku nõustumist väitega. Autor otsustas loobuda viiepalliskaala kasutamisest vältimaks neutraalsete keskmiste vastuste vähest informatiivsust. Esimesed kolm väidet tuginesid teooriale ning viimased kaks olid autoripoolne panus. Teises osas uuriti vastaja säästumäära kohta. Vastajal tuli märkida oma säästumäär vahemikus 10%-90%. Lisaks oli välja toodud vastusevariant „ma ei säästa“ juhuks, kui vastajal ei ole säästmisharjumust. Säästumäära küsimus lisati ankeeti, kuna FIRE-järgijate keskmine säästumäär on 50% ning äärmistel juhtudel ka 60-70%.

Kolmandas osas uuriti vastaja investeerimisteeconda kohta. Vastajale esitati neli küsimust, mis uurisid seda, kas vastaja on kunagi investeerinud, millistesse instrumentidesse on investeeritud, kui tihti tegeletakse investeerimisega ning mis on vastaja investeerimiseesmärk ning miks alustati investeerimisega. Kõik küsimused olid kinnised küsimused ehk vastusevariandid olid ette antud. Kõik neli küsimust olid autoripoolne panus.

Küsitluse neljas osa keskendus kokkupuutele finantsharidusega. Oluline on siinkohal märkida, et nende küsimuste fookus oli sellel, kuidas on vastaja investeerimise juurde jõudnud ning mitte hinnata vastaja finantskirjaoskuse taset. Esitatud oli kolm küsimust. Esimesed kaks küsimust uurisid kust vastaja on saanud rahatarkust ning kui kindel on vastaja oma

investeermisteadmistes. Kolmas küsimus uuris vastaja riskialtisust. Selleks kasutati Grable'i ja Lyttoni (1999) instrumenti, millega mõõdetakse finantsriskitaluvust. Nende mõõdik koosneb kahekümnest küsimusest, millest valiti antud uurimistöös küsimustikku üks, mis hindab vastaja riskialtisust. Vastajale esitati küsimus „Kui mõtled sõnale „risk“, siis milline järgmistest sõnadest on kõige lähedasem sellele, mis Sulle esimesena pähe tuleb?“. Vastusevariandid olid järgnevad – kaotus, ebakindlus, võimalus, põnevus.

Viies osa uuris vastaja isiksust. Selleks kasutati Rammstedti ning Johni mõõdikut *Big Five Inventory* (2007), mida kasutatakse isiksuse viie dimensiooni mõõtmiseks. Mõõdik koosneb kümnest väitest, millele tuleb vastata viiepallisel skaalal. Mõõdik mõõdab viite dimensiooni – neurootilisus, ekstraversus, nõustumisvalmidus, avatus ning meelegiindlus. Oluline on märkida, et mõõdiku elemendid 1, 3-5 ja 7 tuli kodeerida vastupidiselt (tähis R). Antud mõõdik osutuks valituks, kuna võimaldab uurida vastaja isiksust.

Kuuendas osas uuriti vastajate väärtuste kohta. Esitatud oli seitse väärtust, mis on FIRE-järgijatele iseloomulikud – säästlik ja jätkusuutlik elustiil, säästlik ning teadlik tarbijakäitumine, antikapitalism, tarbimise vähendamine, süsinikujalajälje vähendamine, keskkonnasäästlikkus ning minimalism. Väiteid tuli hinnata neljapallisel skaalal, kus 4 tähistas kõrgeimat hinnangut ehk täielikku nõustumist väitega. Kõik väited tuginesid teooriale. Viimane küsimuste grupp uuris vastaja taustainfo kohta – vanus, sugu, haridustase, tegevusala ning elukoht.

Töö piiranguna saab välja tuua asjaolu, et sisuliselt terve küsimustik pandi iseseisvalt kokku, mis võib põhjustada võimaliku kallutatuse. Seetõttu ei saa tagada, et 1) küsimustik mõõdab uuritavaid muutujaid objektiivselt ning, et 2) küsimustikku valitud küsimused/väited on piisavad uuritavate muutujate kirjeldamiseks. Arvestades Eesti väiksust ning FIRE-liikumise kui nišši väiksust, siis on tegemist esindusliku valimiga, kuid valim saab alati olla suurem ning esinduslikum – vastajad ei pruugi täiuslikult esindada investeerimishuvilisi, sest nad soostusid vabatahtlikult küsimustikule vastama ning on juba investeerimisklubide liikmed. On võimalik, et teistsuguse investeerimishuviga inimesed on teistsuguse profiiliga ning seetõttu ei pruugi antud töö tulemused olla kogu populatsioonile üldistatavad. Vastajate tagasisidest tuli välja, et vastusevariandi „ei oska öelda“ ära jätmine FIRE järgimist ning väärtuseid mõõtvate väidete puhul võis põhjustada võimaliku kallutatuse – vastajad pidid võtma seisukoha isegi siis, kui ei osatud seisukohta võtta. Selle eesmärk oli vältida keskmiste vastuste saamist, mis sisuliselt tulemust ei anna. Samuti toodi välja n-ö kaks ühes küsimuste kitsaskoht (nt „Minu jaoks on oluline kulutuste ning võlgade vähendamine ning varade kogumine“) – ühe väite poolega

nõustuti, kuid teise poolega mitte. Eraldi toodi välja mõiste „antikapitalism“, mille puhul tõid osad vastajad välja, et ei mõistnud selle termini tähendust.

2.4. Andmete analüüsimise meetod ja protsess

Antud uurimistöös kasutati kvantitatiivset lähenemist, mis võimaldas süstemaatiliselt koguda ning analüüsida arvilisi andmeid ja saada statistiliselt usaldusväärseid tulemusi. Töös viidi läbi kaardistusuuring (*survey*-tüüpi uuring, millega uuritakse valimit, et välja selgitada kindlate tunnuste seoseid teiste tunnustega (Õunapuu, 2014:60)). Kasutades andmete analüüsimisel statistilisi meetodeid on võimalik teha üldistavaid järeldusi ning tuvastada muutujate vahelisi mustreid ning seoseid. Kvantitatiivne lähenemine võimaldab vastata küsimusele kui palju uuritavat nähtust või tunnust esineb. See lähenemine oli sobilik lähtudes antud uurimistöo uurimisküsimusest – eesmärk oli kirjeldada FIRE-järgija olemust Eestis.

Andmeanalüüsiks kasutati andmetöötlusprogrammi Microsoft Office Excel. Kuna mõned toorandmetes sisalduvad andmed olid mitteamarvulised, siis kodeeriti need enne andmeanalüüsi arvulisteks andmeteks (nt kodeeriti ümber sugu: mees = 0, naine = 1). Üheks probleemiks toorandmete puhul olid lüngad andmestikus, mis tulenes sellest, et uuritav ei olnud vastanud kõikidele küsimustele. Selle lahendamiseks tähistati andmestikus olevad lüngad vastava koodiga, mis väljendas vastuse puudumist. Seoste analüüsimiseks muutujate vahel kasutati regressioonanalüüsi. Analüüsis kasutati logistilist regressioonivõrrandit, mis valiti seetõttu, et sõltuvad tunnused olid binaarsed (Tooding, 2015:294). Antud töös määrati olulisusnivooks 0,05.

3. Tulemused

3.1. Kirjeldav statistika

Küsitlusele vastas 306 inimest, 156 naist (51%) ja 147 meest (49%). Kolm inimest jätsid taustainfo küsimustele vastamata. Kõige noorem vastaja oli 17-aastane ning kõige vanem vastaja 72-aastane. Keskmine vanus oli 35,2 aastat. Kõige suurem osa vastajatest kuulub vanusegruppi 30-39, täpsemalt 35,3% vastajatest. Tabelis 1 on välja toodud valimi jaotus vanuse ja soo lõikes.

Tabel 1. Kirjeldav statistika valimi jaotuse kohta vanuse ja soo lõikes

Vanusegrupp	Naine	Mees	Kokku	%
16-19	2	3	5	1,7%
20-29	48	48	96	31,7%
30-39	57	50	107	35,3%
40-49	35	29	64	21,1%
50-59	13	13	26	8,6%
60-69	1	3	4	1,3%
70-75		1	1	0,3%
Kokku	156	147	303	
Kokku %	51,0%	48,0%		100%

Allikas: autori koostatud küsimustiku põhjal

Valdav enamus küsimustikule vastanutest on kõrgharitud (75,5%). 21,9% on kesk- või keskeriharidusega ning vaid 1,6% vastanutest on alg- või põhiharidusega. Rohkem kui pool küsimustikule vastanutest on palgatöötajad (59,5%). Ettevõtjaid oli vastanute seas 23,2%. Kõige vähem oli vastajate seas õpilasi ning pensionäre või töövõimetuid – mõlemaid 1%. Tabelis 2 on esitatud valimi jaotus haridustaseme ning tegevusala lõikes.

Tabel 2. Kirjeldav statistika valimi jaotuse kohta haridustaseme ning tegevusala lõikes

Tunnus	Naine	Mees	Kokku	Kokku %
Haridustase				
Alg- ja põhiharidus	1	4	5	1,6%
Keskharidus, keskeriharidus	30	37	67	21,9%
Kõrgharidus	125	106	231	75,5%
Tegevusala				
Ettevõtja	33	38	71	23,2%
Palgatöötaja	93	89	182	59,5%
Pensionär/töövõimetu		3	3	1,0%
Töötu	4	1	5	1,6%
Õpilane	1	2	3	1,0%
Üliõpilane	20	12	32	10,5%
Ei oska öelda	5	2	7	2,3%

Allikas: autori koostatud küsimustiku tulemuste põhjal

3.1.1. FIRE-liikumise järgimist uurivad väited

Antud töös defineeriti FIRE-järgija kui isik, kes hindab kulude ja võlgade minimeerimist, kasvatades samal ajal varasid ning kes kasutab passiivset investeerimisstrateegiat. Ta püüab oma vaba aega maksimeerida, vähendades oma tarbimist, investeerides säästetud raha ning lõpetades töötamise võimalikult noorelt. Lisaks väärtustavad nad säästlikku elustiili ja tarbimist, antikapitalismi, minimalismi, süsiniku jalajälje vähendamist ja keskkonnasäästlikkust. Oluline kriteerium FIRE-järgijate puhul on 30% või kõrgem säästumäär. Kuigi FIRE-järgijate säästumäär on reeglina 50% ja enam, siis arvestades Eesti keskmist palgataset ja investeerimise suhteliselt vähest populaarsust (Turu-uuringute AS, 2019), siis otsustati Eestis lähtuda madalamast säästumäära tasemest. Antud definitsioon põhineb teoreetilises raamistikus käsitletud allikatel.

Hindamaks, kas küsitlusele vastaja on FIRE-järgija või mitte, kodeeriti tunnus nimega FIRE. Selle kohaselt oli küsitlusele vastaja FIRE-järgija, kui ta vastas FIRE-liikumise järgimist mõõtvatele väidetele „pigem nõustun“ või „nõustun täielikult“, väärtuseid mõõtvatele väidetele „pigem on oluline“ või „on väga oluline“ ning kelle säästumäär oli 30% või rohkem (vaata väiteid lisas 1).

Antud uurimistöö tulemustest selgus, et küsimustikule vastajate seas oli FIRE-järgijaid viisteist ning mittejärgijaid 291. FIRE-järgijate osakaal kogu valimist oli alla 5%. Seega on antud uurimistöö esimeseks oluliseks leiuks, et Eesti investeerimishuvilised ei ole FIRE-järgijad. Seetõttu keskendub järgnev tulemuste kirjeldamine Eesti investeerimiskogukonna liikme profiili kirjeldamisele ehk kogu valimi analüüsimisele.

Hindamaks, kas vastaja on FIRE-järgija või ei, esitati vastajatele viis väidet, mida tuli hinnata skaalal 1-4. Tulemustest selgub, et suurema osa vastajate jaoks on oluline kulutuste ning võlgade vähendamine ja varade kogumine (69,9% nõustus täielikult väitega). Samuti eelistab suurem osa vastajaid passiivset investeerimisstrateegiat – 45,4% vastajatest valisid, et pigem nõustuvad väitega ning 35,3% vastajatest nõustus väitega täielikult. Valdav osa vastajaid hindas oluliseks ka vaba aja maksimeerimist – 34% vastajatest pigem nõustus väitega ning 36,3% vastajatest nõustus täielikult väitega. Võimalikult noorelt töötasu teenimise lõpetamine oli samuti vastajate jaoks oluline – 27,8% pigem nõustusid väitega ning 37,6% nõustus väitega täielikult. Ainuke erinevus arvamuses tekkis viimase väite juures – kas vastaja jaoks on oluline loobuda paljude asjade tarbimisest ja investeerida selle arvelt säästetud raha finantsvabaduse saavutamiseks. 37,6% vastanutest pigem ei nõustunud väitega, kuid 29,4% pigem nõustus väitega.

Ligi pooled vastanutest hindasid, et on pigem kindlad, et omavad investeerimiseks piisavaid teadmisi – 139 vastajat (45,4%). 38 inimest (12,4%) olid täiesti kindlad, et omavad investeerimiseks piisavaid teadmisi. 28 vastajat (9,2%) ei olnud üldse kindlad oma teadmistes ning 101 inimest (33%) olid oma teadmistes veidi kahtlevad. Tabelis 3 on esitatud vastajate jaotus FIRE-liikumise järgimist uurinud väidete lõikes koos keskmiste väärtustega.

Tabel 3. Kirjeldav statistika FIRE-liikumise järgimist uurivate väidete kohta

Väide	Ei nõustu üldse	Pigem ei nõustu	Pigem nõustun	Nõustun täielikult	Keskmine
Minu jaoks on oluline kulutuste ning võlgade vähendamine ning varade kogumine	1,0%	4,6%	24,5%	69,9%	3,6
Eelistan passiivset investeerimisstrateegiat	4,3%	15,0%	45,4%	35,3%	3,1
Investeerin oma vaba aja maksimeerimise nimel	7,8%	21,9%	34,0%	36,3%	3,0
Soovin võimalikult noorelt lõpetada töötasu teenimise ja investeerin selleks regulaarselt	9,8%	24,8%	27,8%	37,6%	2,9
Loobun paljude asjade tarbimisest ja investeerin selle raha finantsvabaduse saavutamiseks	14,4%	37,6%	29,4%	18,6%	2,5

Allikas: autori koostatud küsimustiku tulemuste põhjal

3.1.2. Isiksuseomadused

Järgnevalt esitatakse isiksuseomaduste analüüsi tulemused. Antud uurimistöö valim jaotati isiksuseomaduste dimensioonide skooride alusel kolmeks (1/3 ja 2/3 kvantiilide alusel) – madal, keskmine ning kõrge määr. Ühe dimensiooni maksimaalne tulemus sai olla kümme ning minimaalne tulemus kaks. Ainult meelekindluse skoorid jäid vahemikku kolm kuni kümme. Keskmine väärtus oli kõige kõrgem meelekindlusel (8,1) ning kõige madalam neurootilisusel (4,8). Kõigi viie dimensiooni keskmine väärtus jäi keskmisesse vahemikku.

Valimi jaotus madala, keskmise ning kõrge määra vahel oli võrdlemisi ühtlane ekstravertsuse ja neurootilisuse puhul. 135 vastajat (44,1%) kuulus kõrge nõustumisvalmiduse kategooriasse, 122 vastajat (39,9%) keskmisesse ning 49 vastajat (16%) madalasse kategooriasse. Ka meelekindluse puhul kuulus kõige rohkem vastanuid kõrgesse kategooriasse – 138 vastajat (45,1%). 80 inimest (26,1%) kuulus keskmisesse kategooriasse ning 88 vastajat (28,8%) kuulus madalasse kategooriasse. Üle poolte vastanutest kuulus kõrge avatuse kategooriasse – 165 vastajat (53,9%). 80 vastajat (26,1%) kuulus keskmisesse kategooriasse ning 61 vastajat (19,9%) kuulus madalasse kategooriasse. Seega saab öelda, et Eesti investeerimiskogukonna liige on kõrge ekstravertsusega, kõrge nõustumisvalmidusega, kõrge meelekindlusega, kõrge neurootilisusega ja kõrge avatusega. Suure Viisiku kirjeldav statistika on esitatud tabelis 4.

Tabel 4. Kirjeldav statistika Suure Viisiku kohta

	Vastajate arv	%	Keskmine väärtus
Ekstravertsus			6,7
Madal	82	26,8%	
Keskmine	103	33,7%	
Kõrge	121	39,5%	
Nõustumisvalmidus			7,1
Madal	49	16,0%	
Keskmine	122	39,9%	
Kõrge	135	44,1%	
Meelekindlus			8,1
Madal	88	28,8%	
Keskmine	80	26,1%	
Kõrge	138	45,1%	
Neurootilisus			4,8
Madal	83	27,1%	
Keskmine	111	36,3%	
Kõrge	112	36,6%	
Avatus			6,8
Madal	61	19,9%	
Keskmine	80	26,1%	
Kõrge	165	53,9%	

Allikas: autori koostatud küsimustiku tulemuste põhjal

3.1.3. Väärtused

Vastajatelt küsiti seitsme väärtuse olulisuse kohta. Tulemustest selgus, et enamus vastajaid pidas säästlikku ning jätkusuutlikku elustiili oluliseks – 47,1% vastajatest pidas antud väärtust pigem oluliseks ning 40,2% pidas väga oluliseks. Samuti väärtustas enamik vastajatest ka säästlikku tarbimist ning teadlikku tarbijakäitumist – 42,2% vastajatest pidas antud väärtust pigem oluliseks ning 45,1% pidas väga oluliseks. Vastupidine olukord oli antikapitalismi puhul – suurem osa vastajatest ei pidanud antikapitalismi oluliseks väärtuseks (38,6% vastajatest ei pidanud antikapitalismi üldse oluliseks ning sama palju vastajaid pigem ei pidanud oluliseks). Viimase nelja väärtuse puhul (tarbimise vähendamine, süsinikujalajälje vähendamine, keskkonnasäästlikkus, minimalism) pidasid suurem osa vastajaid neid oluliseks. Tabelis 5 on esitatud vastajate jaotus väärtuseid uurinud väidete lõikes koos keskmiste väärtustega.

Tabel 5. Kirjeldav statistika väärtuseid uurivate väidete kohta

Väide	Ei ole oluline	Pigem ei ole oluline	Pigem on oluline	On väga oluline	Keskmine
Väärtustan säästlikku ning jätkusuutlikku elustiili	2,3%	10,5%	47,1%	40,2%	3,3
Väärtustan säästlikku tarbimist ning teadlikku tarbijakäitumist	1,6%	11,1%	42,2%	45,1%	3,3
Väärtustan antikapitalismi	38,6%	38,6%	16,0%	6,9%	1,9
Väärtustan tarbimise vähendamist	2,3%	19,9%	41,8%	35,9%	3,1
Väärtustan süsinikujalajälje vähendamist	12,1%	20,9%	40,2%	26,8%	2,8
Väärtustan keskkonnasäästlikkust	5,6%	10,8%	41,8%	41,8%	3,2
Väärtustan minimalismi	10,1%	25,2%	38,9%	25,8%	2,8

Allikas: autori koostatud küsimustiku tulemuste põhjal

3.1.4. Investeerimiseesmärgid ja kokkupuude finantsharidusega

Tulemustest selgus, et kõige olulisem investeerimiseesmärk oli vastajate jaoks oma rahalise tuleviku kindlustamine (90,3%). Oluliseks pidasid vastajad ka otsustusvabadust (75,5%) ning palgatööst sõltuvuse kaotamist (56,4%). Kõige vähem olulisemad investeerimiseesmärgid vastajate jaoks olid lühiajaliseks ostuks raha kogumine (5,4%) ning sõprade eeskujul investeerimine (6,7%). Vastajatel oli võimalik ära märkida kõik sobivad variandid. Tabelis 6 on esitatud vastajate jaotus erinevate eesmärkide suhtes.

Tabel 6. Vastajate jaotus investeerimiseesmärkide suhtes

Mis on Sinu investeerimiseesmärk ning miks Sa alustasid investeerimiseetendonda?	Vastajate arv	%
Selleks, et mitte raha teenimise pärast tööd teha	168	56,4%
Selleks, et varakult töötamine lõpetada	124	41,6%
Selleks, et oma rahalist tulevikku kindlustada	269	90,3%
Selleks, et saaksin perega/sõpradega rohkem aega veeta	162	54,4%
Selleks, et saaksin olla oma otsustes vaba ja teha täpselt seda, mida ise tahan	225	75,5%
Selleks, et rikkaks saada	82	27,5%
Selleks, et osta oma kodu	72	24,2%
Selleks, et saaksin reisida	129	43,3%
Sellepärast, et sõbrad ka investeerivad	20	6,7%
Sellepärast, et on põnev	120	40,3%
Selleks, et lühiajaliseks ostuks raha koguda (nt uus telefon, uus kodutehnika vms)	16	5,4%

Allikas: autori koostatud küsimustiku tulemuste põhjal

Tulemustest selgus, et väike osa vastajatest oli saanud rahatarkust haridussüsteemi osana – 5,6% vastajatest oli rahatarkust saanud rahatarkuse tunnist koolis, 14,4% vastajatest

rahatarkuse tunnist kõrgkoolis ning 11,1% vastajatest muu õppeaine osana. Kõige rohkem olid vastajad rahatarkust saanud raamatutest (79,4%). Suur osa vastajaid oli rahatarkust saanud ka blogidest (66,7%) ning sotsiaalmeediast (66,3%). Koolivälistest allikatest oli kõige vähem saadud rahatarkust vanavanematelt (2,3%). Vastajaid, kel kokkupuude finantsharidusega puudus, ei olnud. Tabelis 7 on esitatud vastajate jaotus erinevate rahatarkuse allikate suhtes.

Tabel 7. Vastajate jaotusrahatarkuse allikate suhtes

Kust oled saanud rahatarkust?	Vastajate arv	%
Rahatarkuse tunnist koolis	17	5,6%
Rahatarkuse tunnist kõrgkoolis	44	14,4%
Muu õppeaine osana	34	11,1%
Koolivälistelt seminaridelt, töötubadest ja koolitustelt	126	41,2%
Blogidest	204	66,7%
Raamatutest	243	79,4%
Videotest	159	52,0%
Pankade ja/või börsi veebilehtedelt	160	52,3%
Sotsiaalmeediast	203	66,3%
Meediast	100	32,7%
Sõpradelt	128	41,8%
Vanematelt	40	13,1%
Sisuloojatelt (ehk influentseritelt)	46	15,0%
Vanavanematelt	7	2,3%

Allikas: autori koostatud küsimustiku tulemuste põhjal

Grable'i ja Lyttoni instrumendist valiti antud uurimistööküsimustikku üks küsimus, mille eesmärk on kindlaks määrata isiku valmisolek võtta finantsriske, et saavutada oma investeringutelt suuremat tulu. Tulemustest selgus, et 59 inimest (19,3%) nägi riski kui kaotust, 111 inimest (36,3%) nägi riski kui ebakindlust, 127 inimest (41,5%) nägi riski kui võimalust ning 9 inimest (2,9%) nägi riski kui põnevust. Enamik vastanutest (77,8%) nägi riski kas ebakindluse või võimalusena. Väike protsent inimesi nägi riski kui põnevust, mis võib viidata sellele, et enamik vastanutest ei võta liigseid riske lihtsalt põnevuse pärast. Tabelis 8 on näha riskialtisuse kirjeldav statistika.

Tabel 8. Riskialtisuse kirjeldav statistika

	Vastajate arv	%
Kaotus	59	19,3%
Ebakindlus	111	36,3%
Võimalus	127	41,5%
Põnevus	9	2,9%

Allikas: autori koostatud küsimustiku tulemuste põhjal

306st küsimustikule vastanud inimesest 298 oli oma elus investeerinud. Kõige rohkem oli investeeritud üksikaktsiatesse (248 inimest ehk 83,2% vastanutest), indeksfondidesse (196 inimest ehk 65,8% vastanutest), börsil kaubeldavatesse fondidesse (123 inimest ehk 41,3% vastanutest), krüptovaluutasse (121 inimest ehk 40,6% vastanutest) ning teise ja kolmandasse pensionisambasse (190 inimest ehk 63,8% vastanutest). Küsimustikus välja toodud varaklasside ülevaade on leitav lisas 2.

Küsimus varaklasside kohta lisati küsimustikku, et hinnata, kas Eesti investeerimiskogukondade liikmed eelistavad aktiivseid või passiivseid varaklasse. FIRE-järgijate investeerimisstrateegia põhineb aktsiatel, indeksfondidel ja ETF'idel ning loodetakse turu pikaajalisele trendile (passiivne investeerimisstrateegia). Tulemustest selgus, et Eesti investeerimiskogukondade liikmed eelistavad mõningal määral passiivseid varaklasse (indeksfondid ja ETF'id), kuid on huvitatud ka aktiivsetest varaklassidest, mis on riskantsemad, aga ka võimaliku kõrgema tootlusega (üksikaktsiad ja krüptovaluuta). Teise ja kolmanda pensionisamba populaarsus näitab, et investeerimise üheks eesmärgiks on ka pensioni kindlustamine (pensionisambad on sammuti osa passiivsest investeerimisest). Täpsemalt saab erinevate varaklasside olemusest lugeda lisas 3.

3.2. Regressioonide tulemused

3.2.1. FIRE liikumisele omased tunnused

Kuna antud uurimistöös ei tuvastatud FIRE-järgijad, siis ei olnud võimalik võrrelda omavahel FIRE-järgijaid ja mitte-järgijaid. Sellest tulenevalt otsustati tekitada alternatiivsed sõltuvad tunnused lähtudes FIRE liikumisele omastest tunnustest – eesmärk töötamine varakult lõpetada, passiivsete varaklasside eelistus, finantsvabaduse ihalemine, aktiivne investor olemine, kõrge säästumäär, keskkonna väärtustamine ning tarbimise vähendamine.

Tunnus „eesmärk töötamine varakult lõpetada“ tekitati investeerimiseesmärkide küsimusest – kui vastaja valis variandid „selleks, et mitte raha teenimise pärast tööd teha“ ja „selleks, et varakult töötamine lõpetada“, siis kodeeriti selle väärtuseks 1 ning kõigil muudel juhtudel 0. Varaklasside eelistuse uurimiseks kodeeriti tunnus „varaklasside eelistus“. Selle muutuja jaoks koondati eraldi kokku aktiivsed ning passiivsed varaklassid, mis küsimustikus välja toodi, ning muutuja kodeerimine oli järgnev – 0 = ei eelista üldse kuhugi investeerida, 1 = kui vastaja oli enamatesse passiivsetesse varaklassidesse investeerinud ja 2 = kui vastaja oli enamatesse aktiivsetesse varaklassidesse investeerinud. Tunnus „finantsvabaduse ihaleja“ tekitati investeerimiseesmärkide küsimusest – kui vastaja valis variandi „selleks, et saaksin olla oma

otsustes vaba ja teha täpselt seda, mida ise tahan“, siis kodeeriti selle väärtuseks 1 ning kõigil muudel juhtudel 0. Tunnus „aktiivne investor“ tekitati küsimusest „kas oled kunagi investeerinud?“. Kui vastaja vastas antud küsimusele „jah“, siis kodeeriti selle väärtuseks 1 ning kui vastaja vastas küsimusele „ei“, siis kodeeriti selle väärtuseks 0. Säästumäära puhul toimus vaid olemasolevate andmete ümberkodeerimine – kui vastaja säästumäär oli suurem või võrdne 30%, siis kodeeriti selle väärtuseks 2 ning kui säästumäär oli väiksem kui 30%, siis kodeeriti selle väärtuseks 1. Tunnus „keskkonna väärtustamine“ tekitati väärtusi uurivast küsimusest – väited „väärtustan keskkonnasäästlikkust“ ja „väärtustan süsinikujalajälje vähendamist“. Kui vastaja valis vastusevariandiks „pigem on oluline“ või „on väga oluline“, siis kodeeriti selle väärtuseks 1 ning kõigil muudel juhtudel 0. Tunnus „tarbimise vähendamine“ tekitati samuti väärtusi uurivast küsimusest – väited „väärtustan minimalismi“ ja „väärtustan tarbimise vähendamist“. Kodeerimine antud tunnuse puhul oli sama, mis tunnuse „keskkonna väärtustamine“ puhul.

Järgnevalt analüüsitakse olulisemaid FIRE-liikumise järgimise tunnuseid – eesmärk töötamine varakult lõpetada, finantsvabaduse ihalemine, aktiivne investeerimine, säästumäär, varaklasside eelistus (aktiivne vs passiivne), keskkonna väärtustamine ja tarbimise vähendamine.

3.2.2. FIRE tunnused ja isiksuseomadused ning finantsharidusega kokkupuude

Tabelis 9 on välja toodud mudelid, mis selgitavad FIRE tunnuste seost sõltumatute tunnustega. Tulemustest selgus, et kõiki FIRE tunnuseid selgitas uuritavatest tunnustest finantsharidusega kokkupuude nii haridussüsteemis kui ka iseseisev info otsimine, samuti kindlus oma teadmiste piisavuses (subjektiivne rahatarkuse tase). Isiksuseomadustest selgitas FIRE tunnuseid vaid nõustumisvalmidus ning taustainfost vaid vanus ning sugu. Riskialtisuusel ning haridustasemel FIRE tunnustega statistiliselt oluline seos puudus.

R^2 väärtuseid võrreldes saab öelda, et sõltumatud muutujad seletasid kõige paremini aktiivset investeerimist (51%). See näitab, et aktiivse investeerimise esinemist on võimalik seletada regressiooni valitud sõltumatute tunnustega. Eesmärk varakult töötamine lõpetada (8,3%), varaklasside eelistuse (8,9%), finantsvabaduse ihalemise (10,1%), säästumäära (8,1%), keskkonna väärtustamise (8,1%) ning tarbimise vähendamise (5,7%) puhul olid väärtused väiksemad, kuid siiski statistiliselt olulised ($p < 0,01$ või $p < 0,001$). See näitab, et nende tunnuste esinemist seletavad muud tegurid.

Finantsharidusega kokkupuude haridussüsteemis oli statistiliselt olulises seoses vaid aktiivse investeerimisega. Huvitav on, et regressioonikordaja oli negatiivne (-0,500). See tähendab seda, et suurema kokkupuutega haridussüsteemis vastajad olid väiksema tõenäosusega aktiivsed investorid. Iseseisev info otsimine oli positiivses statistiliselt olulises seoses eesmärgiga töötamine varakult lõpetada, finantsvabaduse ihalemisega, aktiivse investeerimisega ning säästumääraga. Vastajad, kellel oli suurem kokkupuude iseseisva info otsimisega, pidasid suurema tõenäosusega oluliseks eesmärgi töötamine varakult lõpetada, soovisid saavutada finantsvabaduse, investeerisid aktiivselt ning neil oli kõrge säästumäär.

Kindlus oma teadmiste piisavuses selgitas kõikide FIRE tunnuste esinemist peale keskkonna väärtustamise ning tarbimise vähendamise. Vaid seos varaklasside eelistusega oli negatiivne – vastajad, kes olid oma teadmiste piisavuses kindlamad, investeerisid suurema tõenäosusega passiivsetesse varaklassidesse. Vastajad, kes olid kindlamad oma teadmiste piisavuses, pidasid suurema tõenäosusega oluliseks eesmärgi töötamine varakult lõpetada, soovisid saavutada finantsvabaduse, investeerisid aktiivselt ning neil oli kõrge säästumäär. Nõustumisvalmidus oli statistiliselt olulises negatiivses seoses vaid tarbimise vähendamisega. Madalama nõustumisvalmiduse skooriga vastajad väärtustasid suurema tõenäosusega tarbimise vähendamist.

Vanus oli statistiliselt olulises negatiivses seoses vaid varaklasside eelistusega. Nooremad vastajad investeerisid suurema tõenäosusega aktiivsetesse varaklassidesse. Sugu oli statistiliselt olulises negatiivses seoses vaid tarbimise vähendamisega. Meessoost vastajad väärtustasid suurema tõenäosusega tarbimise vähendamist.

Tabel 9. Regressioonide tulemused (sõltuv tunnus on veeru pealkirjas)

Sõltuv tunnus	Eesmärk töötamine varakult lõpetada	Varaklasside eelistus	Finantsvabaduse ihaleja	Aktiivne investor	Säästumäär	Keskkonna väärtustamine	Tarbimise vähendamine
Kokkupuude haridussüsteemist	-0,077 (0,074)	-0,037 (0,105)	-0,056 (0,080)	-0,500 (0,255)*	-0,036 (0,076)	0,090 (0,068)	-0,069 (0,068)
Iseseisev info otsimine	0,310 (0,077)***	-0,073 (0,104)	0,266 (0,084)**	0,893 (0,349)*	0,202 (0,076)**	-0,093 (0,071)	-0,101 (0,068)
Kindlus teadmiste piisavuses	0,188 (0,077)*	-0,344 (0,104)***	0,305 (0,080)***	0,858 (0,368)*	0,204 (0,072)**	0,019 (0,069)	-0,100 (0,065)
Nõustumisvalmidus	-0,111 (0,078)	-0,066 (0,102)	-0,008 (0,081)	-0,447 (0,343)	-0,115 (0,076)	-0,256 (0,076)***	-0,104 (0,071)
Vanus	-0,052 (0,084)	-0,299 (0,120)**	-0,048 (0,084)	0,799 (0,382)	-0,071 (0,079)	0,047 (0,075)	0,075 (0,070)
Sugu	-0,032 (0,074)	0,147 (0,103)	0,142 (0,083)	0,147 (0,288)	-0,017 (0,075)	-0,202 (0,072)	-0,273 (0,070)***
Konstant	-0,148	0,277	-0,383	12,111	-0,07	3,717	1,771
Juhtumite arv	306	306	306	306	306	306	306
R-ruut	0,083	0,089	0,101	0,513	0,076	0,081	0,057
Regressiooni statistiline olulisus	p<0,01	p<0,01	p<0,001	p<0,001	p<0,01	p<0,001	p<0,001

Märkused: Tabelis on välja toodud regressioonikordajad ning sulgudes on standardvead

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Allikas: autori koostatud küsimustiku tulemuste põhjal

3.2.3. FIRE tunnused ja eesmärgid

Tabelis 10 on välja toodud mudelid, mis selgitavad FIRE tunnuste seost antud töös käsitletud investeerimiseesmärkidega. Tulemustest selgus, et investeerimiseesmärgid seletasid vaid nelja FIRE tunnuse esinemist – eesmärk töötamine varakult lõpetada, finantsvabaduse ihaleja, säästumäär ning tarbimise vähenemine. Sõltuvate tunnuste esinemist seletasid seitse eesmärki üheteistkümnest – mitte raha teenimise pärast töötamine, oma rahalise tuleviku kindlustamine, perega/sõpradega rohkema aja veetmine, otsustusvabadus, rikkaks saamine, sõprade eeskujul investeerimine, lühiajaliseks ostuks raha kogumine. Varakult töötamise lõpetamisega, reisimisega, põnevusega ning oma kodu ostmise eesmärgiga statistiliselt olulisi seoseid ei leitud.

R^2 väärtuseid võrreldes saab öelda, et sõltumatud muutujad seletasid kõige paremini finantsvabaduse ihalemist (27,8%) ja eesmärki töötamine varakult lõpetada (17,2%). See näitab, et nende kahe tunnuse esinemist on võimalik seletada regressiooni valitud sõltumatute tunnustega. Säästumäära ja tarbimise vähendamise puhul olid väärtused väiksemad – vastavalt 7,4% ja 3,5%, kuid olid siiski statistiliselt olulised (vastavalt $p < 0,01$ ja $p < 0,05$). See näitab, et nende tunnuste esinemist seletavad muud tegurid.

Eesmärk töötamine varakult lõpetada oli negatiivses statistiliselt olulises seoses lühiajaliseks ostuks raha kogumisega. Vastajad, kelle eesmärgiks ei olnud lühiajaliseks ostuks raha kogumine, soovisid suurema tõenäosusega lõpetada varakult töötamise. Positiivne statistiliselt oluline seos leiti kolme eesmärgiga – perega/sõpradega rohkema aja veetmine, otsustusvabadus ning rikkaks saamine. Inimesed, kelle investeerimiseesmärgiks oli perega ning sõpradega rohkema aja veetmine, otsustusvabaduse saavutamine või rikkaks saamine, soovisid suurema tõenäosusega lõpetada varakult töötamise.

Finantsvabaduse ihalemine oli negatiivses statistiliselt olulises seoses sõprade eeskujul investeerimisega ning lühiajaliseks ostuks raha kogumisega. Vastajad, kelle investeerimiseesmärgiks ei olnud sõprade eeskujul investeerimine või lühiajaliseks ostuks raha kogumine, soovisid suurema tõenäosusega saavutada finantsvabaduse. Positiivsed seosed leiti mitte raha teenimise pärast töötamisega ning perega ja sõpradega rohkema aja veetmisega. Vastajad, kelle investeerimiseesmärgiks oli mitte raha teenimise pärast töötamine või pere ja sõpradega rohkema aja veetmine, soovisid suurema tõenäosusega saavutada finantsvabaduse.

Säästumäär oli negatiivses statistiliselt olulises seoses vaid lühiajaliseks ostuks raha kogumisega. Vastajad, kelle investeerimiseesmärgiks oli lühiajalise ostu jaoks raha kogumine,

säästsid suurema tõenäosusega vähem. Tarbimise vähendamine oli negatiivses seoses oma rahalise tuleviku kindlustamisega. Vastajad, kelle investeerimiseesmärgiks oli oma rahalise tuleviku kindlustamine, väärtustasid vähem tarbimise vähendamist. Positiivne seos leiti tarbimise vähendamisega ning rikkaks saamisega. Vastajad, kelle investeerimiseesmärgiks oli rikkaks saamine, väärtustasid suurema tõenäosusega tarbimise vähendamist.

Tabel 10. Regressioonide tulemused (sõltuv tunnus on veeru pealkirjas)

Sõltuv tunnus	Eesmärk töötamine varakult lõpetada	Finantsvabaduse ihaleja	Säästumäär	Tarbimise vähendamine
Mitte raha teenimise pärast töötamine	-	0,408 (0,116)***	0,185 (0,095)	-0,121 (0,087)
Oma rahalise tuleviku kindlustamine	0,052 (0,099)	-0,091 (0,096)	-0,033 (0,080)	-0,154 (0,068)*
Perega/sõpradega rohkema aja veetmine	0,375 (0,093)***	0,267 (0,111)*	0,019 (0,091)	-0,011 (0,082)
Otsustusvabadus	0,314 (0,112)**	-	0,101 (0,083)	-0,053 (0,077)
Rikkaks saamine	0,206 (0,092)*	-0,070 (0,128)	-0,032 (0,093)	0,156 (0,079)*
Sõprade eeskujul investeerimine	-0,193 (0,122)	-0,374 (0,134)**	-0,082 (0,106)	0,050 (0,093)
Lühiajaliseks ostuks raha kogumine	-0,425 (0,136)**	-0,621 (0,140)***	-0,257 (0,103)*	-0,041 (0,093)
Konstant	-2,993	0,198	0,071	0,891
Juhtumite arv	306	306	306	306
R-ruut	0,172	0,278	0,074	0,035
Regressiooni statistiline olulisus	p<0,001	p<0,001	p<0,01	p<0,05

Märkused: Tabelis on välja toodud regressioonikordajad ning sulgudes on standardvead
 - tähendus – sõltuv tunnus kodeeriti sõltumatu tunnuse baasilt
 *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Allikas: autori koostatud küsimustiku tulemuste põhjal

3.2.4. FIRE tunnused ja väärtused

Tabelis 11 on välja toodud mudelid, mis selgitavad FIRE tunnuste seost antud töös käsitletud väärtustega. Tulemustest selgus, et väärtused seletasid vaid kolme FIRE tunnuse esinemist – eesmärk töötamine varakult lõpetada, keskkonna väärtustamine, tarbimise vähendamine. Sõltuvate tunnuste esinemist seletasid kõik väärtused peale keskkonnasäästlikkuse.

R^2 väärtuseid võrreldes saab öelda, et sõltumatud muutujad seletavad kõige paremini keskkonna väärtustamist (18,2%) ja tarbimise vähendamist (18,4%). See näitab, et nende kahe tunnuse esinemist on võimalik seletada regressiooni valitud sõltumatute tunnustega. Eesmärgi puhul töötamine varakult lõpetada oli väärtus väiksem – 4,5%, kuid oli siiski statistiliselt oluline ($p < 0,05$). See näitab, et selle tunnuse esinemist seletavad muud tegurid.

Eesmärk töötamine varakult lõpetada oli statistiliselt olulises seoses vaid minimalismi väärtustamisega. Vastajad, kes väärtustasid minimalismi, soovisid suurema tõenäosusega töötamise varakult lõpetada. Keskkonna väärtustamine oli negatiivses seoses säästliku ning jätkusuutliku elustiili väärtustamisega ning tarbimise vähendamise väärtustamisega. Vastajad, kes väärtustasid säästlikku ning jätkusuutlikku elustiili ja tarbimise vähendamist, väärtustasid vähem keskkonda. Tarbimise vähendamine oli negatiivses seoses säästliku tarbimise ning teadliku tarbijakäitumise väärtustamisega, antikapitalismi väärtustamisega ning süsinikujalajälje vähendamise väärtustamisega. Vastajad, kes väärtustasid säästlikku tarbimist ning teadlikku tarbijakäitumist, antikapitalismi ning süsinikujalajälje vähendamist, väärtustasid vähem tarbimise vähendamist.

Tabel 11. Regressioonide tulemused (sõltuv tunnus on veeru pealkirjas)

Sõltuv tunnus	Eesmärk töötamine varakult lõpetada	Keskkonna väärtustamine	Tarbimise vähendamine
Säästlik ning jätkusuutlik elustiil	-0,066 (0,104)	-0,324 (0,100)**	-0,174 (0,093)
Säästlik tarbimine ning teadlik tarbijakäitumine	-0,085 (0,107)	0,082 (0,101)	-0,288 (0,092)**
Antikapitalism	-0,059 (0,076)	-0,045 (0,086)	-0,160 (0,078)*
Tarbimise vähendamine	0,157 (0,097)	-0,492 (0,092)***	-
Süsinikujalajälje vähendamine	0,026 (0,105)	-	-0,290 (0,097)**
Minimalism	0,261 (0,084)**	-0,138 (0,083)	-
Konstant	-1,054	5,478	6,314
Juhtumite arv	306	306	306
R-ruut	0,045	0,182	0,184
Regressiooni statistiline olulisus	p<0,05	p<0,001	p<0,001

Märkused: Tabelis on välja toodud regressioonikordajad ning sulgudes on standardvead
 - tähendus – sõltuv tunnus kodeeriti sõltumatu tunnuse baasilt
 *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Allikas: autori koostatud küsimustiku tulemuste põhjal

4. Järeldused ning arutelu

Antud bakalaureusetöö eesmärk oli uurida, milline on FIRE-liikumine Eestis ning milline on FIRE-liikumise järgija olemus – isiksus, väärtused, eesmärgid, kokkupuude finantsharidusega. Arvestades Eesti väiksust ning FIRE-liikumise kui nišši väiksust, siis on tegemist esindusliku valimiga ning on võimalik teha põhjanevaid järeldusi antud uurimistöö tulemuste pinnalt. Põhilise järeldusena saab välja tuua, et Eesti investeerimiskogukondade liikmed ei ole FIRE-järgijad. Samuti saab öelda, et erinevalt FIRE-järgijatest ei minimeeri Eesti investeerimishuvilised oma kulusid ning võlgu, vaid tekitavad lisasissetulekuid, et varasid kasvatada – Eesti investeerimishuvilised ei loobu tänasest tarbimisest, et tulevikus oleks parem.

4.1. Isiksuseomadused

Tulemustest selgus, et Eesti investeerimiskogukonna liige oli kõrge ekstravertsusega, kõrge nõustumisvalmidusega, kõrge meelekindlusega, kõrge neurootilisuse ning kõrge avatusega. Kõrge ekstravertsusega inimesed on jutukad ning seltsivad. Nad võivad olla impulsiivsed ning riskialtimad. Kõrge ekstravertsus tuleb investeerimismaailmas kindlasti kasuks (nt uute kontaktide loomisel, uute investeerimisvõimaluste otsimisel). Kõrge nõustumisvalmidusega inimesed on empaatilised, hoolivad ning koostööaltid. Kõrge meelekindlusega inimesed on vastutustundlikud ning organiseeritud. Nad võivad olla ettevaatlikud ning riskikartlikud, mistõttu mõtlevad nad oma otsused hoolikalt läbi. Kõrge meelekindlus võib investeerimisel olla kasulik, sest nende otsused on väga läbimõeldud ning kaalutletud. Samas võib sellel olla ka negatiivne külge, kuna kardetakse investeerida riskantsematesse varaklassidesse, mistõttu võib saamata jääda võimalik kõrge tootlus. Kõrge neurootilisusega inimesed kogevad negatiivseid emotsioone tihedamini ning intensiivsemalt. Sellel võib olla investeerimiskäitumisele negatiivne mõju, kuna võivad turu lühiajalistele kõikumistele reageerida impulsiivselt – rutakad investeerimisotsused, investeeringute müümine liiga vara jne. Samuti tähendab kõrge neurootilisus riskikartlikkust, mistõttu võib saamata jääda võimalik tootlus. Kõrge avatusega inimesed on loomingulised ning julged. Sellel on investeerimiskäitumisele positiivne mõju – investorid on riskialtimad ning avatud uutele investeerimisvõimalustele.

Antud tulemused näitavad, kui oluline on mõista, kuidas isiksuseomadused mõjutavad investeerimiskäitumist.

4.2. Väärtused

Tulemustest selgus, et vastajad pidasid oluliseks kõiki ankeedis küsitud väärtuseid peale antikapitalismi. Seega väärtustasid vastajad säästlikku ja jätkusuutlikku elustiili, säästlikku tarbimist ning teadlikku tarbijakäitumist, tarbimise vähendamist, süsinikujalajälje vähendamist, keskkonnasäästlikkust ning minimalismi. Vastajad ei vastandu tingimata kapitalismile kui süsteemile, vaid pigem püüavad omaks võtta jätkusuutlikumat ja vastutustundlikumat tarbimist. Tarbimise vähendamise ja süsiniku jalajälje minimeerimise tähtsus viitab murele keskkonnasäästlikkuse pärast ning vajadusele leevendada inimtegevuse negatiivset mõju keskkonnale. Teadliku tarbijakäitumise väärtustamine viitab ka teadlikkusele individuaalsete valikute mõjust ning soovist teha vastutustundlikumaid ja jätkusuutlikumaid valikuid.

4.3. Eesmärgid

Tulemustest selgus, et kõige olulisemad investeerimiseesmärgid vastajate jaoks olid rahalise tuleviku kindlustamine, otsustusvabadus ning palgatööst sõltuvuse kaotamine. See, et suurem osa vastajaid peab rahalise tuleviku kindlustamist kõige olulisemaks investeerimiseesmärgiks, peegeldab keskendumist finantsvabaduse ja stabiilsuse saavutamisele. Otsustusvabaduse tähtsustamine viitab ka autonoomia soovile igasuguste otsuste tegemisel (investeering, ajaplaneerimine, töötamine või pensionile jäämine jne). Sõprade eeskujul investeerimise madal prioriteetsus võib viidata sellele, et vastajad seavad investeerimisotsuste tegemisel oma rahalised eesmärgid ja eelistused sotsiaalsetest teguritest kõrgemale.

4.4. Kokkupuude finantsharidusega

Tulemustest selgus, et 22,5% vastanutest oli saanud rahatarkust haridussüsteemi osana ning 98,7% iseseisvalt infot otsides. See viitab sellele, et vastajad ei saa sageli tavapärase haridussüsteemi kaudu finantsharidust. Valdav osa vastajatest oli rahatarkuse omandamiseks ise aktiivselt infot otsinud. See näitab, et üksikisikud võtavad vastutuse oma finantshariduse eest ja otsivad teavet erinevatest allikatest. Finantsharidusega mitte kokku puutunud inimeste puudumine näitab, et finantsharidus on inimeste jaoks oluline ja nad otsivad seda aktiivselt, isegi, kui seda ei anta ametlike kanalite kaudu. Vanavanematelt finantstarkust saanud vastajate väike protsent näitab seda, et finantsharidust ei anta tavaliselt põlvkondade kaupa edasi. Samuti sai väike protsent vastajaid finantstarkust vanemate käest (13,1%). See näitab seda, et koolivälise rahatarkuse allikate lõikes langeb vastutus finantshariduse eest muudele allikatele (nt raamatud, sotsiaalmeedia, blogid jne). Vanemate ja vanavanemate madalad protsendid

võivad olla tingitud ka finantskirjaoskuse või kindlustunde puudumisest finantshariduse edasiandmisel või lihtsalt võimaluse puudumisest seda teha.

4.5. FIRE tunnused

Regressioonanalüüsi tulemused näitasid, et FIRE tunnuseid selgitab taustatunnustest kindlus oma teadmiste piisavuses, finantsharidusega kokkupuude haridussüsteemis ning iseseisev info otsimine. Kindlus oma teadmiste piisavuses mõjutas positiivselt inimeste investeerimiskäitumist – nad soovisid saavutada finantsvabaduse, lõpetada varakult töötamise, investeerisid aktiivselt passiivsetesse varaklassidesse ning säästsid rohkem. See toob esile finantsteadmiste- ning hariduse tähtsuse finantseesmärkide saavutamisel.

Tulemustest selgus, et kokkupuutel haridussüsteemis ning aktiivse investeerimise vahel oli negatiivne seos. On võimalik, et haridussüsteemis finantsharidusega kokku puutunud vastajad eelistasid konservatiivsemat investeerimisstrateegiat ning investeerisid seetõttu vähem. Iseseisev info otsimine oli positiivses seoses eesmärgiga töötamine varakult lõpetada, finantsvabaduse ihalemisega, aktiivse investeerimisega ning säästumääraga. Iseseisvalt infot otsinud inimesed on tõenäolisemalt paremini informeeritud erinevatest investeerimisvõimalustest, mistõttu teevad nad teadlikumaid investeerimisotsuseid (kõrgem finantskirjaoskus). Iseseisval info otsimisel on seega oluline mõju finantseesmärkide saavutamisel.

Isiksuseomadustest selgitas tunnuseid vaid nõustumisvalmidus, mis oli seoses vaid keskkonna väärtustamisega. See näitab, et nõustumisvalmiduse madalam määr võib mõjutada keskkonnahoiu väärtustamist. Soo ning tarbimise vähendamise vahel leiti negatiivne seos, mis võib viidata sellele, et meestel ja naistel on erinev tarbijakäitumine ning seetõttu ka erinev suhtumine tarbimise vähendamisse. Tulemustest selgus, et nooremad vastajad investeerisid rohkem aktiivsetesse varaklassidesse. Noorematel inimestel võib olla kõrgem riskitaluvus, mistõttu investeeritakse rohkem riskantsematesse varaklassidesse. Mida noorem on inimene, seda tõenäolisem on, et neil on vähem kohustusi (nt perekonna ülal pidamine, liising, pangalaen jne). Sellest tulenevalt on neil võimalik investeerida riskantsematesse varaklassidesse, kuna saavad kaotatud raha tagasi teenida ilma olulise kahjuta isiklikule elule. Seosed taustatunnuste ja FIRE tunnuste vahel näitavad, et sotsiaal-demograafilised tegurid võivad samuti mõjutada finantseesmärkide saavutamist.

Tulemuste põhjal võib öelda, et vastajad, kellel on eesmärk töötamine varakult lõpetada, soovivad seda teha, et veeta rohkem aega oma pere ja sõpradega. Nad soovivad saavutada

otsustusvabaduse, mille annab neile töötamise lõpetamine ning rikkaks saamine võimaldab neil selle eesmärgi ellu viia. Samuti võib töötamise lõpetamine tähendada nende jaoks, et nad on saavutanud finantsvabaduse, mis võimaldab olla oma otsustes vaba ning veeta rohkem aega pere ja sõpradega. Vastajad, kelle eesmärk oli töötamine varakult lõpetada, ei pidanud oluliseks investeerimiseesmärgiks lühiajaliseks ostuks raha kogumist, kuna nende investeerimiseesmärgid ja -sihid on pikaajalised.

Vastajad, kes soovisid saavutada finantsvabaduse, investeerisid suurema tõenäosusega seetõttu, et mitte raha teenimise pärast töötada ning pere ja sõpradega rohkem aega veeta – need olid nende jaoks olulised eesmärgid. Finantsvabaduse saavutamine võimaldab neil pere ja sõpradega rohkem aega veeta ning otsustada kas ning millises mahus ja vormis töötada. Finantsvabaduse ihalejate jaoks ei ole olulised investeerimiseesmärgid sõprade eeskujul investeerimine ning lühiajaliseks ostuks raha kogumine. Säästumäär oli negatiivses seoses lühiajaliseks ostuks raha kogumisega, mis võib viidata sellele, et nad seavad oma lühiajalised vajadused kõrgemale pikaajalistest finantseesmärkidest.

Vastajad, kes investeerisid oma rahalise tuleviku kindlustamise nimel, väärtustasid tarbimise vähendamist vähem. See võib tähendada, et inimesed, kes investeerisid rahalise tuleviku kindlustamiseks, pidasid tarbimise vähendamist vähem oluliseks, kuna nad on keskendunud oma rikkuse kasvatamisele. Positiivne seos tarbimise vähendamise ning rikkaks saamise vahel võib viidata sellele, et inimesed, kes soovivad rikkaks saada näevad tarbimise vähendamises võimalust kulusid kokku hoida ning suurendada sääste ja investeerida rohkem.

Positiivne seos minimalismi ning eesmärgi vahel töötamine varakult lõpetada võib viidata sellele, et minimalismi väärtustavad inimesed näevad varajases pensionile jäämisel viisi elada lihtsat elu – väiksed kulud, vähene tarbimine, suurem isiklik vabadus. Huvitavate leidudena tulid välja negatiivsed seosed keskkonna väärtustamisega – vastajad, kes väärtustasid säästlikku ning jätkusuutlikku elustiili ja tarbimise vähendamist, väärtustasid vähem keskkonda. See tulemus on võrdlemisi vastuoluline, kuna võib eeldada, et säästlikku ning jätkusuutlikku elustiili ja tarbimise vähendamist väärtustavad inimesed väärtustasid ka keskkonnasäästlikkust. Üks võimalik selgitus võib olla see, et säästlikku ning jätkusuutlikku elustiili ja tarbimise vähendamist väärtustavad vastajad ei mõista täielikult, kuidas need väärtused võivad mõjutada keskkonnasäästlikkust. Huvitavad on seosed ka tarbimise vähendamisega – vastajad, kes väärtustasid säästlikku tarbimist ning teadlikku tarbijakäitumist, antikapitalismi ning süsinikujalajälje vähendamist, väärtustasid vähem tarbimise vähendamist. See tulemus on üsna vastuoluline, kuna võib eeldada, et säästlikku tarbimist ning teadlikku

tarbijakäitumist, antikapitalismi ning süsinikujalajälje vähendamist väärtustavad inimesed väärtustasid ka tarbimise vähendamist. Seosed keskkonna väärtustamise ning tarbimise vähendamisega vajavad täiendavat uurimist, et selgitada negatiivse seose esinemist.

4.6. Soovitused poliitikakujundajatele

Antud töö tulemuste ning järelduste põhjal on võimalik anda mõningaid soovitusi poliitikakujundajatele. Antud töö tulemused näitavad, et üksikisikute väärtused on erinevad ning mitmetahulised. Need tulemused võivad olla olulised poliitikakujundajatele, et kavandada strateegiaid jätkusuutlike ja sotsiaalselt vastutustundlike investeerimistavade edendamiseks. Isiklike väärtuste ning finantskäitumise vaheliste seoste mõistmine on tõhusate finantsharidusprogrammide väljatöötamiseks väga oluline – haridusprogrammid, mis vastavad sihtrühma vajadustele. Üksikisikute investeerimiseesmärgid on erinevad ning mitmetahulised ning neid võivad mõjutada mitmed tegurid. Need tulemused võivad olla olulised poliitikakujundajatele, et mõista üksikisikute investeerimiseesmäärke mõjutavaid tegureid. Töö tulemused rõhutavad vajadust juurdepääsetava ja igakülgse finantshariduse järele nii traditsiooniliste kanalite abil (haridussüsteem) kui ka kõigile kättesaadavate allikate abil (nt raamatud, blogid jne). Regressioonanalüüsi tulemused võivad avaldada mõju finantshariduse programmidele ning poliitikatele, mille eesmärk on edendada finantskirjaoskust ning finantseesmärkide saavutamist.

Tulemustest selgus, et finantsvabaduse saavutamine on Eesti investorkogukondade liikmetele oluline, kuid seda ei ole kajastatud Eesti elanike rahatarkuse edendamise strateegias (vt Rahandusministeerium, 2021). Seega, võiksid sellised strateegiad sisaldada ka finantsvabaduse kontseptsiooni, kuna see on oluline teema Eesti investorite jaoks. Antud töö tulemused näitavad, et finantsharidusega kokkupuude haridussüsteemis on positiivselt seotud finantsvabaduse saavutamise sooviga. Seetõttu peaks rahatarkuse edendamise strateegia sisaldama meetmeid finantshariduse suurendamiseks üldhariduskoolides ning ülikoolides. Ühe tulemusena saab välja tuua ka selle, et kodust (vanematelt, vanavanematelt) sai finantsharidust üsna väike osa vastajatest. On positiivne, et see murekoht on leidnud kajastust ka rahatarkuse edendamise strateegias, kuna rahatarkus jõuab lasteni kooli ja kodu koostöös (Rahandusministeerium, 2021:10).

Lisaks tuleks edendada finantsharidust, mis rõhutab säästmise ning aktiivse investeerimise olulisust, mis võib aidata inimestel saavutada oma rahalisi eesmärgi, sealhulgas finantsvabadust. Oluline on ka tõsta selliste investeerimisvõimaluste teadlikkust, mis peavad

silmas finantsvabaduse poole püüdlejate väärtusi – nt keskkonnateadlikud ning -säästlikud investeeringud. Poliitikakujundajad võiksid keskenduda ka kultuuri edendamisele, mis väärtustab teadlikku tarbijakäitumist ning julgustab inimesi tegema keskkonnasäästlikke valikuid. Finantsharidusprogramm peaks seega sisaldama teavet keskkonnasäästliku investeerimise kohta. Rahatarkuse edendamise strateegias tuuakse välja tarbimisotsuste suur mõju, mis baseerub ühiskondlikul normil, et tarbitakse kohe ning seda emotsioonide ajel. Samuti on tähtis toetada ja algetada uuringuid, mis uurivad isiksuseomaduste ja finantskäitumise vahelisi seoseid, et mõista paremini isiksuseomaduste mõju investeerimiskäitumistele ning -eesmärkide saavutamisele ja kohandada finantshariduse programme vastavalt. See võimaldab pakkuda finantsharidust, mis võtab arvesse inimeste erinevaid isiksusetüüpe ning aitab neil saavutada nende rahalised eesmärgid.

Ühe kitsaskohana tuuakse rahatarkuse edendamise strateegias välja investeerimistoodete valikute rohkus, mis on inimeste otsuseid pärssiv tegur. Seda kinnitab ka hiljutine SEB uuring, mis leidis, et Eesti inimestel on piiratud teadmised erinevatest investeerimisvõimalustest (SEB, 2023). Uuringus leiti, et vaid 5% Eesti investoritest on investeerinud ETF-desse, kuid aktsiatesse on investeerinud 48%. Antud uurimistöö tulemused näitavad, et Eesti investeerimiskogukondade liikmed on huvitatud nii aktiivsetest (kõige populaarsemad vastajate seas olid krüptovaluuta ning üksikaktsiad) kui ka passiivsetest varaklassidest (kõige populaarsemad indeksfondid ja ETF'id). Seega tuleks rahatarkuse edendamise strateegias edendada teadmisi mõlematest varaklassidest ning pakkuda informatsiooni, kuidas on võimalik erinevatesse varaklassidesse investeerimisega saavutada finantsvabadus.

Kokkuvõte

Antud bakalaureusetöö eesmärk oli uurida, milline on FIRE-liikumine Eestis ning milline on FIRE-liikumise järgija olemus – isiksus, väärtused, eesmärgid, kokkupuude finantsharidusega. Uurimisküsimustele vastamiseks viidi läbi küsitlusuuring Eesti investeerimiskogukondade seas. Põhiliste tulemustena saab välja tuua, et Eesti investeerimiskogukondade liikmed ei ole FIRE-järgijad. Seetõttu keskendus tulemuste analüüs Eesti investeerimiskogukonna liikme profiili kirjeldamisele ehk kogu valimi analüüsimisele.

Eesti investeerimiskogukonna liige on kõrge ekstravertsusega, kõrge nõustumisvalmidusega, kõrge meeolekkindlusega, kõrge neurotilisusega ning kõrge avatusega. Nad väärtustavad säästlikku ning jätkusuutlikku elustiili, säästlikku tarbimist ning teadlikku tarbijakäitumist, tarbimise vähendamist, süsinikujalajälje vähendamist, keskkonnasäästlikkust ning minimalismi. Nende investeerimiseesmärgid on mitmekesised – mitte raha teenimise pärast tööd teha, varakult töötamise lõpetamine, rahalise tuleviku kindlustamine, pere/sõpradega rohkema aja veetmine, otsustusvabadus, reisimine ning põnevus. Väike osa Eesti investeerimiskogukondade liikmetest on finantsharidusega kokku puutunud haridussüsteemis. Suur osa vastajaid on rahatarkuse kohta iseseisvalt infot otsinud. Samuti saab öelda, et erinevalt FIRE-järgijatest ei minimeeri Eesti investeerimishuvilised oma kulusid ning võlgu, vaid tekitavad lisasissetulekuid, et varasid kasvatada – nad ei loobu tänasest tarbimisest, et tulevikus oleks parem. Tulemused näitasid, et finantsvabaduse saavutamine on Eesti investeerimishuvilistele oluline.

Regressioonanalüüsi tulemused näitasid, et FIRE tunnuseid selgitas kindlus oma teadmiste piisavuses, finantsharidusega kokkupuude nii haridussüsteemis kui ka iseseisvalt infot otsides. Taustatunnustest selgitas FIRE tunnuste esinemist vanus ning sugu. Riskialtisuusel ning haridustasemel FIRE tunnustega statistiliselt oluline seos puudus. Isiksuseomadustest leiti statistiliselt oluline seos vaid nõustumisvalmidusega. Kindlus oma teadmiste piisavuses mõjutas positiivselt vastajate investeerimiskäitumist. Iseseisva info otsimise mõju oli samuti positiivne. Sotsiaal-demograafilistel teguritel oli samuti mõju finantseesmärkide saavutamisele. Tulemustest selgus, et investeerimiseesmärgid seletasid vaid nelja FIRE tunnuse esinemist – eesmärk töötamine varakult lõpetada, finantsvabaduse ihaleja, säästumäär ning tarbimise vähenemine. Nende tunnuste esinemist seletasid seitse eesmärki üheteistkümnest. Väärtused seletasid vaid kolme tunnuse esinemist – eesmärk töötamine varakult lõpetada, keskkonna väärtustamine, tarbimise vähendamine. Sõltuvate tunnuste esinemist seletasid kõik väärtused peale keskkonnasäästlikkuse.

Töös toodi välja ka soovitud poliitikakujundajatele. Poliitikakujundajate jaoks on oluline inimeste huvide ja eesmärkide mitmekesisus ning nende mõju investeerimiskäitumisele. Olulised suundumused võiksid olla finantsvabaduse käsitlemine rahatarkuse strateegias, mis peaks sisaldama ka meetmeid finantshariduse suurendamiseks üldhariduskoolides ja ülikoolides. Samuti tuleks keskenduda säästmise ja aktiivse investeerimise tähtsuse propageerimisele ning finantsvabaduse poole püüdjate väärtusi arvestavate investeerimisvõimaluste arendamisele ja teadlikkuse tõstmisele. Lisaks peaksid poliitikakujundajad toetama ja algatama uuringuid, mis uurivad isiksuseomaduste ja finantskäitumise vahelisi seoseid. Rahatarkuse edendamise strateegia peaks keskenduma ka teadlikkuse tõstmisele nii aktiivsetest kui passiivsetest varaklassidest.

Summary

The goal of this bachelor's thesis was to investigate what the FIRE movement is like in Estonia and what the nature of a follower of the FIRE movement is - personality, values, goals, and exposure to financial education. To answer the research questions, a survey was conducted among Estonian investment communities. One of the main results was that the members of Estonian investment communities are not FIRE followers. Therefore, the analysis of the results focused on describing the profile of a member of the Estonian investment community, i.e. analyzing the entire sample.

A member of the Estonian investment community had high extroversion, high agreeableness, high conscientiousness, high neuroticism, and high openness. They value an economical and sustainable lifestyle, economical consumption and conscious consumer behavior, consumption reduction, reducing the carbon footprint, environmental sustainability, and minimalism. Their investment goals are diverse –not working to earn money, leaving work early, securing their financial future, spending more time with family/friends, freedom of choice, travel, and excitement. A small part of the members of Estonian investment communities has been exposed to financial education in educational systems. A large number of respondents have independently searched for information about financial wisdom. It can also be said that, unlike FIRE followers, Estonian investment community members do not minimize their expenses and debts, but generate additional income in order to grow assets - they do not give up today's consumption in order to be able to consume more in the future. The results showed that achieving financial freedom is important for Estonian investors.

The results of the regression analysis showed that the characteristics of FIRE were explained by confidence in one's knowledge (subjective financial wisdom), together with exposure to financial education both in the educational system and by searching for information independently. Among the background characteristics, age and gender explained the presence of FIRE characteristics. There was no statistically significant relationship with risk tolerance and level of education with FIRE characteristics. Out of all the personality traits, a statistically significant relationship was found only with agreeableness. Confidence in one's knowledge positively affected the investment behavior of the respondents. The effect of independent information-seeking was also positive. Sociodemographic factors also had an impact on achieving Financial goals. The results revealed that investment goals explained the presence of only four FIRE traits - the goal to stop working early, the desire for financial freedom, the savings rate, and the reduction in consumption. Seven out of eleven variables explained the

presence of these characteristics. Values explained the occurrence of only three characteristics - the goal to stop working early, valuing the environment, and reduction in consumption. The presence of dependent characteristics was explained by all values except environmental sustainability.

Recommendations for policymakers were also brought out in the work. The diversity of people's interests and goals and their impacts on investment behavior is important to policymakers. Important courses of action could be the discussion of financial freedom in the financial literacy strategy, which should also include measures to increase financial education in primary and secondary schools and universities. The focus should also be on emphasizing the importance of saving and active investing and developing and raising awareness of investment opportunities that take into account the values of those striving for financial freedom. In addition, policymakers should support and initiate research that examines the relationship between personality traits and financial behavior. The financial literacy strategy should also promote knowledge of both active and passive asset classes.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aarna, O., Riitsalu, L., & Venesaar, U. (2021). Finantspädevuse kui elukestva õppe võtmepädevuse raamistik. *Estonian Journal of Education/Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 9(2).

Ackerman, Courtney. E. (2017). “Big Five Personality Traits: The OCEAN Model Explained.” 23.juuni. [Big Five Personality Traits: The OCEAN Model Explained \(positivepsychology.com\)](https://www.positivepsychology.com) (külastatud 16. jaanuar, 2022).

Beehr, Term. A., Glazer, Sharon., Nielson, Norma. L., & Farmer, Suzanne. J. (2000). Work and nonwork predictors of employees' retirement ages. *Journal of Vocational Behavior*, 57(2), 206-225.

Błoński, Krzysztof., & Witek, Jolanta. (2019). Minimalism in consumption. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio H – Oeconomia*, Vol. 53, No. 2.

Browne, Peter., Carr, Ewan., Fleischmann, Maria., Xue, Baowen., & Stansfeld, Stephen. A. (2019). The relationship between workplace psychosocial environment and retirement intentions and actual retirement: a systematic review. *European journal of ageing*, 16(1), 73-82.

Brown, Meta., Grigsby, John., Van Der Klaauw, Wilbert., Wen, Jaya., & Zafar, Basit. (2016). Financial education and the debt behavior of the young. *The Review of Financial Studies*, 29(9), 2490-2522.

Brüggen, Elisabeth. C., Hogreve, Jens., Holmlund, Maria., Kabadayi, Sertan., & Löfgren, Martin. (2017). Financial well-being: A conceptualization and research agenda. *Journal of business research*, 79, 228-237.

Cabrera-Paniagua, Daniel., & Rubilar-Torrealba, Rolando. (2021). A novel artificial autonomous system for supporting investment decisions using a Big Five model approach. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, 98, 104107.

Carlin, Bruce. Ian., & Robinson, David. T. (2012). Financial education and timely decision support: Lessons from Junior Achievement. *American Economic Review*, 102(3), 305-08.

CFPB. (2017). *CFPB Financial Well-Being Scale: Scale development technical report*. https://sjdm.org/dmidi/files/CFPB_Financial_Well-Being_Scale_Technical_Report.pdf.

- Chen, Fuzhong., Lu, Xiuli., & Wang, Wenting. (2022). Informal financial education and consumer financial capability: The mediating role of financial knowledge. *Frontiers in Psychology*, 13.
- Chen, An., Hentschel, Felix., & Xu, Xian. (2018). Optimal retirement time under habit persistence: what makes individuals retire early?. *Scandinavian Actuarial Journal*, 2018(3), 225-249.
- De Beckker, Kenneth., De Witte, Kristof., & Van Campenhout, Geert. (2021). The effect of financial education on students' consumer choices: Evidence from a randomized experiment. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 188, 962-976.
- Dopierała, Renata. (2017). Minimalism—a new mode of consumption?. *Przegląd Socjologiczny*, 66(4), 67-83.
- Dunn, Lucia. F., & Mirzaie, Ida. A. (2012). Determinants of consumer debt stress: differences by debt type and gender. *Department of Economics: Columbus, Ohio State University*.
- Feldman, Daniel. C. (1994). The decision to retire early: A review and conceptualization. *Academy of management review*, 19(2), 285-311.
- Goldberg, Lewis. R. (1990). An alternative" description of personality": the big-five factor structure. *Journal of personality and social psychology*, 59(6), 1216.
- Grable, John., & Lytton, Ruth. H. (1999). Financial risk tolerance revisited: the development of a risk assessment instrument. *Financial services review*, 8(3), 163-181.
- Hamza, Nasrullah., & Arif, Imtiaz. (2019). Impact of financial literacy on investment decisions: The mediating effect of big-five personality traits model. *Market Forces*, 14(1).
- Hojman, Daniel. A., Miranda, Álvaro., & Ruiz-Tagle, Jaime. (2016). Debt trajectories and mental health. *Social science & medicine*, 167, 54-62.
- Husnain, Baqir., Shah, Syed. Zulfiqar. Ali., & Fatima, Tasneem. (2019). Effect of neuroticism, conscientiousness on investment decisions. Mediation analysis of financial self-efficacy. *City University Research Journal*, 9(1), 15-26.
- Inkinen, Siru. (2021). Financial Independence, Retire Early: Practicing FIRE and Its Effects on Consumers' Lives. *Bakalaureusetöö, Aalto Ülikool*.

- John, Oliver. P., & Srivastava, Sanjay. (1999). The Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of Personality: Theory and Research* (Vol. 2, pp. 102-138). New York: Guilford Press.
- Kaiser, Tim., Lusardi, Annamaria., Menkhoff, Lukas., & Urban, Carly. (2022). Financial education affects financial knowledge and downstream behaviors. *Journal of Financial Economics*, 145(2), 255-272.
- McCrae, Robert. R., & Costa, Paul. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of personality and social psychology*, 52(1), 81.
- Netemeyer, Richard. G., Warmath, Dee., Fernandes, Daniel., & Lynch Jr, John. G. (2018). How am I doing? Perceived financial well-being, its potential antecedents, and its relation to overall well-being. *Journal of Consumer Research*, 45(1), 68-89.
- Olen, Helaine. (2019). When millennials become older workers. *Generations*, 43(3), 93-97.
- Paliwal, Sachit., Bhadauria, Shraddha., & Singh, Subhash. Pratap. (2018). Determinants of Mutual Funds Investment Intentions: Big Five Personality Dimension. *PURUSHARTHA-A journal of Management, Ethics and Spirituality*, 11(1), 39-49.
- Perrone, Lisa., Vickers, Margaret. H., & Jackson, Debra. (2015). Financial independence as an alternative to work. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, 27(3), 195-211.
- Rahandusministeerium. (2021). Strateegiprogramm. Külastatud 31.10.2022 aadressil <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/rahatarkus/strateegiaprogramm>.
- Rammstedt, Beatrice., & John, Oliver. P. (2007). Measuring personality in one minute or less: A 10-item short version of the Big Five Inventory in English and German. *Journal of research in Personality*, 41(1), 203-212.
- Riitsalu, Leonore., Sulg, Rene., Lindal, Henri., Remmik, Marvi., & Vain, Kristiina. (2023). From Security to Freedom—The Meaning of Financial Well-being Changes with Age. *Journal of Family and Economic Issues*, 1-14.
- Riitsalu, Leonore. (2020). Eesti Õpilaste Tulemused PISA 2018 Finantskirjaoskuse Uuringus.
- Rubin, Harvey., & Spaht, Carlos. (2010). Financial Independence: Attainable, Maintainable. *Journal of Applied Business and Economics*, 11(3), 11-18.
- Saare, Kristi. (2021). *Kuidas alustada investeerimisega*. Wealthy Women OÜ.

- Salas-Velasco, Manuel. (2022). Causal Effects of Financial Education Intervention Aimed at University Students on Financial Knowledge and Financial Self-Efficacy. *Journal of Risk and Financial Management*, 15(7), 284.
- Schmidt, Klaudia. (2021). FIRE Movement and Frugal Lifestyle: A Temporary Fashion for a Minority?. *iLEARNed*, 2(2).
- SEB. (2023). “SEB uuring: Eestis elavate inimeste teadmised erinevatest investeerimisvõimalustest on madalad”, 02. mai. <https://www.seb.ee/foorum/pressiuudised/seb-uuring-eestis-elavate-inimeste-teadmised-erinevatest> (külastatud 08. mai, 2023).
- Taylor, Nick., & Davies, Williams. (2021). The financialization of anti-capitalism? The case of the ‘Financial Independence Retire Early’ community. *Journal of Cultural Economy*, 14(6), 694-710.
- Tooding, Liina. Mai. (2015). Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes. *Tartu Ülikool Kirjastus/University of Tartu Press*.
- Turu-uuringute, A. S. (2019). Eesti elanike finantskirjaoskuse ehk rahatarkuse uuring. https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/eesti_elanike_finantskirjaoskuse_aruanne_loplik_november_2019_.pdf (külastatud 22. aprill, 2023).
- Walstad, William. B., & Wagner, Jamie. (2022). Required or voluntary financial education and saving behaviors. *The Journal of Economic Education*, 1-21.
- Õunapuu, Lembit. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. *Tartu: Tartu Ülikool*, 212.
- Xiao, Jing. Jian., Chatterjee, Swarn., & Kim, Jinhee. (2014). Factors associated with financial independence of young adults. *International Journal of Consumer Studies*, 38(4), 394-403.
- Youngling, Elizabeth. (2020). “You are the architect of your own success”: Selling financial freedom through real estate investment after the foreclosure crisis of 2008. *Economic Anthropology*, 7(1), 108-119.

Lisa 1

Küsimustik

Alateema ja selgitus	Küsimus/väide	Allikas
FIRE mõõtmine - kas vastaja on FIRE-järgija või ei; hindamine neljapalliskaalal	Minu jaoks on oluline kulutuste ning võlgade vähendamine ning varade kogumine	Autori panus
	Eelistan passiivset investeerimisstrateegiat	
	Investeerin oma vaba aja maksimeerimise nimel	
	Soovin võimalikult noorelt lõpetada töötasu teenimise ja investeerin selleks regulaarselt	
	Loobun paljude asjade tarbimisest ja investeerin selle raha finantsvabaduse saavutamiseks	
Säästumäär; vastusevariandid vahemikus 10%-90% ning lisaks valik "ma ei säästa"	Milline on Sinu säästumäär?	Autori panus
	Investeeringeesmärgid	
Investeeringeesmärgid	Kas oled kunagi investeerinud? (jah/ei)	Autori panus
	Millistesse instrumentidesse oled investeerinud? (35 varaklassi)	
	Kui tihti tegeled investeerimisega? (hindamine viieballiskaalal)	
	Mis on Sinu investeerimiseesmärk ning miks Sa alustasid investeerimistekonda? (11 vastusevarianti)	
Kokkupuude finantsharidusega	Kust oled saanud rahatarkust? (14 vastusevarianti)	Autori panus
	Kuivõrd kindel Sa oled, et omad investeerimiseks piisavaid teadmisi? (hindamine viieballiskaalal)	
	Kui mõtled sõnale "risk", siis milline järgmistest sõnadest on kõige lähedasem sellele, mis Sulle esimesena pähe tuleb? (hindamine neljapalliskaalal, kus 1=kaotus, 2=ebakindlus, 3=võimalus, 4=põnevus)	Grable & Lytton, 1999:170
Isiksus; viis dimensiooni; hindamine viieballiskaalal	Ekstravertsus	Rammstedt & John, 2007:210
	Nõustumisvalmidus	
	Meelekindlus	
	Neurootilisus	
	Avatus	
Väärtused; hindamine neljapalliskaalal	Väärtustan säästlikku ning jätkusuutlikku elustiili	Autori panus
	Väärtustan säästlikku tarbimist ning teadlikku tarbijakäitumist	
	Väärtustan antikapitalismi	
	Väärtustan tarbimise vähendamist	
	Väärtustan süsinikujalajälje vähendamist	

Lisa 1 järg

	Väärtustan keskkonnasäästlikkust	
	Väärtustan minimalismi	
Taustainfo	Vanus	Autori lisatud
	Sugu	
	Haridustase	
	Tegevusala	
	Elukoht	

Allikas: autori koostatud, küsimustiku ja selles kasutatud allikate põhjal

Lisa 2

Varaklasside kirjeldav statistika

Varaklass	Vastajate arv	%
Üksikaktsia	248	83,2%
Aktiivselt juhitud fondid	83	27,9%
Indeksfondid	196	65,8%
Aktsiafondid	96	32,2%
Võlakirjafondid	30	10,1%
Segafondid	24	8,1%
Kindlasse sektorisse investeerivad fondid	44	14,8%
Riigipõhised fondid	6	2,0%
Kinnised fondid	11	3,7%
Börsil kaubeldavad fondid (ETFid)	123	41,3%
Võlakirjad	74	24,8%
Kinnisvara ost-müük (nn flippimine ehk ost-remont-müük)	31	10,4%
Üürikinnisvara	83	27,9%
Hüpoteeklaenu	19	6,4%
Ühisrahastus	110	36,9%
Väärismetallid	38	12,8%
Hoiu-laenu ühistud	7	2,3%
Krüptovaluuta	121	40,6%
II ja III pensionisammas	190	63,8%
Ettevõtlus	99	33,2%
Tähtajalised hoiused	72	24,2%
Lühiajaline väljaüürimine (Airbnb)	24	8,1%
Rahaturuinstrumendid	9	3,0%
Tuletisväärtpaberid või tuletislepingud (sh optsioonid, forwardid, futuurid)	13	4,4%
Erakapitaliinvesteeringud	13	4,4%
Riskimaandusfondid	1	0,3%
Riskikapital	5	1,7%
Distressed securityd	1	0,3%
Start-up ettevõtted	51	17,1%
Mets	22	7,4%
Forex	11	3,7%
NFTd	7	2,3%
Kunst	19	6,4%
Vein	7	2,3%
Sularaha	41	13,8%

Allikas: autori koostatud, küsimustiku ja selles kasutatud allikate põhjal

Varaklasside selgitus

Varaklass	Selgitus
Üksikaktsiad	Üksikaktsiate ostmine tähendab osaluse omandamist mõnes ettevõttes (Saare, 2021:69)
Aktiivselt juhitud fondid	Fondi juhib fondijuht ehk fondijuht paneb ise kokku portfelli koosseisu (Saare, 2021:73)
Indeksfondid	Passiivselt juhitud fond. Fond jälgib kindlat indeksit - millised varad fondi ostetakse ning milline on nende tasakaal (Saare, 2021:75)
Aksiafondid	Fondid, mis investeerivad aktsiatesse
Võlakirjafondid	Fondid, mis investeerivad võlakirjadesse
Segafondid	Fondid, mis investeerivad nii aktsiatesse kui ka võlakirjadesse
Kindlasse sektorisse investeerivad fondid	Nt tehnoloogia-, farmaatsiaspektori fondid
Riigipõhised fondid	Nt USA, Kanada fondid
Kinnised fondid	Fondil on konkreetse tähtaeg (nt on üles seatud kolmeks aastaks) peale mida saab fondivalitsejalt raha tagasi
Börsil kaubeldavad fondid (ETFid)	Väärtpaberiturul kaubeldavad fondid
Võlakirjad	Investor annab võlakirju ostes ettevõttele laenu. Võlakiri annab õiguse ettevõtte poolt võla tagasimaksmisele (Saare, 2021:78)
Kinnisvara ost-müük (nn flippimine ehk ost-remont-müük)	Ostetake renoveerimist vajav objekt, tehakse see korda ning müüakse kasumiga maha (Saare, 2021:80)
Üürikinnisvara	Kinnisvara ostmine ja seejärel üürile andmine (Saare, 2021:82)
Hüpoteeklaenu	Laenu andmine kinnisvara tagatisel (Saare, 2021:85)
Ühisrahastus	Projekti finantseerimine paljudelt inimestelt väikeste summade kogumise abil
Väärismetallid	Kuld, hõbe jm metallid
Hoiu-laenu ühistud	Ühistud, mis pakuvad hoieid, mille pealt on võimalik teenida intressi
Krüptovaluuta	Lihtsalt öeldes digitaalvaluuta
Teine ja kolmas pensionisammas	
Ettevõtetus	
Tähtajalised hoised	Raha hoiustamine pangas kindla perioodi jooksul, mille pealt teenitakse intressi
Lühiajaline väljaüürimine (Airbnb)	
Rahaturuinstrumendid	Lühiajalise laenamisega seotud instrumendid (nt riiklikud väärtpaberid)
Tuletisväärtpaberid või tuletislepingud (sh optsioonid, forwardid, futuurid)	Väärtpaber, mis väljendab kas omandamis-, vahetamis- või võõrandamisõigust või -kohustust
Erakapitaliinvesteeringud	Investeeringud firmadesse, mis ei ole börsil noteeritud
Riskimaandusfondid	Agressiivselt juhitud fondid (nn <i>hedge-funds</i>)
Riskikapital	Investeeringud väikestesse ning varajases kasvufaasis olevatesse ettevõtetesse

Lisa 3 järg

Distressed securityd	Ettevõtte väärtpaberid, kellel on makseraskused või oht pankrotistuda
Start-up ettevõtted	
Mets	
Forex	Valuutaturul kauplemine valuutaga
NFTd	Virtuaalvääring, mida ei ole võimalik kopeerida ega dubleerida
Kunst	
Vein	
Sularaha	

Allikas: autori koostatud, küsimustiku ja selles kasutatud allikate põhjal

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Roberta Erkmaa, (isikukood: 60104042726) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „FIRE-liikumine Eestis“ („*FIRE-movement in Estonia*“), mille juhendaja on Leonore Riitsalu,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.